

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 119 | בבא מציעא ק"ה. עד בבא בתרא ט"ז: | סיון ה'תשפ"ד

תמצית

להתענג בידיעת התורה

דיני עיסקא

המקבל פרקמיטיא שעל המקבל לטרוח למוכרה והרווח מתחלק לשניהם רבנן תיקנו לטובת שניהם שהעיסקא תהיה פלגא מלווה ופלגא פקדון וחייב באונסים על חצי, לנהרדעי יכול לכלות את הפלגא מלווה בהוצאות ביתו, ואם מת נעשה מטלטלין אצל בניו, ולרבה להכי קרו ליה עיסקא שאינו יכול לכלות לרש"י כדי שיטרח בשלו כדי להרויח וממילא יטרח גם בחצי השני, ולתוס' כדי שיהיה ממה לגבות במקרה הצורך. ואין נעשה מטלטלין אצל בניו, מפני שהנותן סומך עליה כמו שסומך על קרקעות מושועבדים.

אמר רבא חדא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלווה- דבסתם עיסקא בעל הפירות מקבל שלישי בשכר ומחצית הרווח כדי שלא יהיה ריבית, ואם חילקו את העיסקא לשתי שטרות ובאחד הפסיד ובאחד הרויח, מפסיד בעל הפירות כיון שמהרווח מקבל רק שלישי ומההפסד מקבל חצי, ואילו היה הכל בשטר אחד היה ההפסד מתקזז מהרווח, תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלווה- כנ"ל, אלא שכאן מפסיד הלווה במה שמקזזים את ההפסד מהרווח. ועצה טובה קמ"ל רבא דבחד עיסקא יכתוב שטר אחד, ובתרי עיסקי יכתוב שני שטרות, ויהא הדבר שקול.

ק"ה. אם הפסיד בעיסקא ולא הודיע לבעלים והשלים המקבל את החסר עם רווחים אינו יכול לטעון אח"כ שחצי מההפסד גם על בעה"ב וברווח יטול שלישי, שאנו תולים שרצה לשלם הכל משלו בלי להודיע לבעה"ב, כדי שלא יקראו לו "מפסיד עיסקי".

ב' שקיבלו עיסקא יחד לא יכול אחד לבקש את הרווח לפני סיום העיסקא, אלא הרווח נהיה כחלק מהעיסקא כדי שאם יפסידו יוכלו להשלים את הקרן מהרווח, וכן אינו יכול לבקש לפרק את השותפות אפי' מקבל עליו את ההפסד של חבריו, כיון שהחלקים מושועבדים זה לזה להשלים הפסדים, ומזלא דבי תרי עדיף. וכתבו התוס' דדוקא שניים, אבל אם אחד שמקבל עיסקא יכול לחזור בו קודם הזמן, דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום, אבל בעל העיסקא אינו יכול לחזור בו, דפלגא הוא מלווה, וגם הפלגא פקדון היה השליטו להשתכר בו.

המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש שהרי בכל מקרה הוא משלם לבעה"ב סכום קבוע, אין שומעין לו, אפי' אם מתחייב לקצור את העשבים אח"כ, ולשלם לבעה"ב חיטים יפות ממקום אחר, או לנכש כפי חלק בעה"ב, מפני שנופלים בשדה זרעים מהעשבים הרעים, ויגדלו בשנה הבאה, ובאירס פשיטא שאינו יכול לומר כך, שהרי מפסיד חלקו של בעה"ב.

המקבל שדה מחבירו באריסות ולא עשתה אלא מעט, חייב להמשיך לטפל בה, אם יש בתבואה כדי להעמיד כרי, והיינו כדי שתעמוד בה הרחת, ואין החלק הרחב ברחת נראה מבחוץ, י"א ג' סאין, וי"ב ב' סאין, חוץ מן ההוצאה, שכך כותב לו "אנא אוקים ואניר וכו' ". ולר"י חייב להמשיך לטפל בה אם צומח בה כפי השיעור שזרעו בה. ובקבלנות אינו חייב לטפל בה, כיון שבעה"ב לא מפסיד. והשיעור הוא ד' קבין או ח' קבין, לבית כור שהוא אלף וחמש מאות אמה על חמישים אמה, וזה תלוי אם הקרקעות באותו זמן שמינות או כחשות.

שיעורי כמה דינים

זיתים וענבים שלא עתיד להגמר בישולם לב"ש מקבלים טומאת אוכלים, ולב"ה אינם מקבלים טומאת אוכלים דלא חזו לאכילה, ושיעורם ד' קבין לקורה בפעם אחת, במקום שמכניסים כור תחת הקורה, וב' קבין במקום שמכניסים ג' כורין תחת הקורה.

ק"ה: זב וטהור שעלו באילן או בענף שכוחם רע נטמא הטהור, מפני שהם מכופפים את האילן או הגזע והעליון נחשב מכביד על התחתון, והוא נטמא בין אם הוא למעלה בין אם הוא למטה, ושיעור האילן הוא כל שאין בעיקרו כדי לחוק ברחבו רובע, ושיעור הענף שיכול להקיפו בכף ידו.

המהלך בבית הפרס (-שדה שנחרש בה קבר שחוששים שיש שם עצם כשעורה) ע"ג אדם שכוחו רע, והיינו שארכובותיו נוקשות זו לזו כשהוא נושא אותו, או ע"ג בהמה שכוחה רע, והיינו שמטלת גללים מכח המשא, או שהולך ע"ג אבנים שיכול להסיט, טמא מפני שכיון שהתחתון כוחו רע נחשב שהעליון הסיט את העצם. והקשו התוס' אמאי באין כוחו רע אין התחתון מטמא את העליון במגע, או מדון טומאה בחיבורים, ותי' שהתחתון נכרי ואינו מקבל טומאה, או דאיידי בישראל הלוכש כמה בגדים.

הנושא משאוי על כתפו והגיע זמן תפילה, אם נושא פחות מוד' קבין מפשילים לאחוריו ומתפלל, ומד' קבין צריך להניחם מפני שהכובד מונע לכוון ליבו. וכן אסור משא ד' קבין על ראשו כשיש שם תפילין שלא יתמכו מכובד המשא, והנושא זבל על ראשו יסלק את התפילין לזרועו במקום תפילין, ולא יסלקם לצדדים בראשו, ובבי שילא אסורים לשים על הראש אפי' את מטפחת התפילין, ור"ה גורס מטפחת של לחם, ואפי' שיעור ריבעא דריבעא דפומבדיתא.

רוח שפיוזה את העומרים על פני הלקט צריך לתת לעניים לפי אומדן, ולרשב"ג כדי נפילה, והיינו ד' קבין לשדה שנזרעה בכור, והתוס' פירשו שבמקום שראוי לצמוח כור לא גדל אלא ד' סאין, ורבי ירמיה מסתפק אם דנים לפי זריעה ביד או בשוורים שצריך הרבה יותר.

המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או שנשדפה

אם זה מכת מדינה וכגון שנשדפו רוב השדות באותה בקעה, וי"א שנשדפו ד' השדות מצידיה, מנכה לו מהחכירות, ואם לאו אינו מנכה מהחכירות דאמר ליה מולך גרם. ולר"י אם קיבלה במעות בכל גוונא אינו מנכה מהחכירות מפני שעל המעות לא נגזרה גזירה, ולית דחש להא דר"י. ודין זה הוא בקבלנות, אבל באריסות מתחלקים במה שיש.

הגמ' מסתפקת אי חשיב מכת מדינה בנשדף רק תלם אחד מסיבב לכל השדה, או כשיש הפסק שדה בור לשדות שסביבה והשדות שסביבה נשדפו, או כשהשדות שסביבה זרועות אספסתא ולא נשדפו והשדות סביבם נשדפו, או שהם זרועות בדבר אחר דיל' שאסתפא אינה תבואה אבל זה תבואה, וכן ילה"ס אם חיטים ושעורים הם דבר אחר, או ששלו לקתה בשדפון והם לקו בירקון או איפכא, תיקו.

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

בשבת (פט): מאי הר סיני, ומסיק שירדה שנהא לעכו"ם עליו, וברש"י שלא קיבלו את התורה, משמע שהעכו"ם הם השנואים, ובעין יעקב פ' שהם שונאים אותנו על שקבלנו את התורה. כך או כך יש להתבונן וכי זוהי מהותו של 'ההר חמד אלקים לשבתו' (תה' סח) - שנתת האמונות, זהו התוכן שקנינו במעמד הר סיני?

איאת בפדר"א (פכ"א) דלשאלת כל אומה ואומה מה כתיב בה - השיב הקב"ה לכאו"א המצוה הנוגדת את מסורתה ומידתה, ועל פניו הביאור הוא שבדקם דוקא במצוה שקשה להם, אשר אם אותה יקבלו כ"ש שיקבלו שאר התורה. אולם נראה ביתר עומק ע"פ דברי מהר"ל הנודעים (תפא"י פ"ג) דבהמה אין בה אלא מה שבה - 'בה מה', וכך הם גם שאר הנבראים עליונים ותחתונים שאין בהם השתנות ויציאה אל הפועל יותר ממה שנבראו בו, משא"כ האדם נברא בלא שלימותו בו בפועל אלא בכח, ו'אדם לעמל יולד' להוציאה אל הפועל, ולכן נקרא 'אדם' ע"ש האדמה - שתכליתה להוציא פירות.

זהו שמכריז קהלת בתמיהה 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש', וברש"י תחת השמש - תמורת התורה שהיא קרויה אור שנאמר ותורה אור. בהכרזת תמיהה זו מונחת הנחה קדומה שאמור להיות לו לאדם יתרון, תוספת על מה שיש בו משנברא, ושלא יזכה לזה אלא ע"י עמלו בתורה להוציא על ידה מן הכח שבעצמותו אל הפועל כחות חדשים ומציאות חדשה.

אין לרשעים התנגדות למציאות התורה בעולם כחכמה לשם עונג המושכלות בעלמא, או אפי' כהדרכה מוצעת לישובו של עולם ואחוות הדרים בו לא היו מתנגדים, אבל אין להם כל מוכנות לקבל שהתורה תשנה ותחדש את העולם, אינם מסוגלים לעול תורה בעמל פנימי ע"מ להוציא - מותכם אל הפועל - מציאות חדשה.

'מי יעלה בהר ה' וכו' נקי כפים ובר לבב'. בפשטות לא מבואר מהו חוסר הנקיות והברות המונע עליה להר ה'. אולם פסוק זה נאמר במזמור לדוד לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, ללמדנו כי הנקיות והברות הנצרכים הם הנקיות והטוהר מכל ערך למציאות וזולתו ית', והנעדר מטוהר נפלא זה הרי הוא 'נשא לשוא נפשי ונשבע למרמה', שכן רואה הוא את עצמו ועולמו כנתון וכעיקר, וממילא יחסו אל התורה כאילו היא לשירותו, יגלה בה פנים כעקמימות ליבו ויעמידה כסמל בלתי מוחיב.

אכן כן, התורה הקדושה בהינתנה על הר סיני הורידה שנתת נותנה ומקבליה לכל המתנגדים לה, ואף לכל שאינו נקי כפים ובר לבב לקבלה לחלוטין כעיקר החיים, הרואה בה יופי חכמה בעלמא או תוספת צבע לחייו הנוחים כפי שהם. וכמים הפנים לפנים ירדה לעולם שנאתם של המתנגדים אליה ואל מקבליה באמת שכן המה מכריזים בתוקף שאין חיים אלא היא. שנהא זו היא ביטוי הגדר האמיתי של קבה"ת - תורת חיים.

ביעודם וברכתם של מרגן ורבגן גדולי ישראל שליטיא

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית: info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

הנה כתב הרמב"ם (סוף הל' הנוכה) גדול השלום של התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכי דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום, עכ"ל, ואין עולה בקנה אחד עם האמור. אך היישוב טמון בדברי הר"מ גופיה, דאם הוצרכה להנתן כל התורה בכדי לעשות שלום הרי שבלא התורה אין שלום, נמצא א"כ שהשגחה שירדה לעולם היא שנאת המונעים את השלום, שכן לא שייך לעשות שלום עם השונאים את השלום. ואדרבה, אהבת ה' מחייבת שנאת משנאי ה' ונבנתה בה, אוהבי ה' שנואו רע, הלא משנאי ה' אשנאו וכו' לאויבים היו לי.

אין שלום בין התורה ונשואיה לבין מתנגדיה ומסלפיה דזאת התורה לא תאה מוחלפת, כך שאין מקום להגמשתה לקראת המתנגדים לה או בוחרים בה כסמל, השלום בוא יבוא כאשר נזכה לקיום נבואת צפניה (ג ט) 'אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד'.

כדרכנו נעסוק בתורת חיים לדון אליבא דהלכתא בהלכות ריבית. ראובן ביקש הלואה משמעון בסך 5,000 ₪, השיב שמעון אמנם יש לי כסף אך אני צריך אותו בכדי להזמין בחנות מקרר חדש, הציע ראובן אשלם עבורך למוכר המקרר באשראי (36 תשלומים) ותן לי את המזומנים, אך דא עקא שאותו המוכר ב 5 אש"ח אינו מקבל אשראי, ומוכר אחר שמקבל אשראי מוכר את אותו מקרר ב 6 אש"ח, האם מותר שראובן יקנה מקרר ב 6 אש"ח באשראי ע"מ למוכר לשמעון ב 5 אש"ח במזומן.

הנה הב"י (יו"ד קעג) בבדק הבית הביא מהריטב"א דאף שמתור לקנות בהקפה ביוקר כאשר אין שומתו ידוע ולא ניכר שקנה ביוקר, מ"מ אם הקונה הולך ומוכר זאת בזול אסור, שניכר שהתשלום ביוקר הוא מחמת הזמן והוא אגר נטר, א"כ הכ"י י"ד לאסור לקנות ב 6 באשראי ע"מ למוכר ב 5.

אך באמת זה אינו, חדא דכאן אין המוכר יודע שהקונה באשראי הולך למוכר וזאת בזול, וכה"ג י"א (בינת אדם) דשרי משום דלא חשיב ניכר. ועוד, דהריטב"א מיייר שהיוקר הוא מחמת ההקפה, ואילו משלם מזומן היה מוכר לו בזול, אלא שאנו מתיירים מפני שלא ניכר, דאין שומתו ידוע, כה"ג ס"ל לריטב"א שכאשר הולך הולך ומוכר בזול הוי ניכר, אך כאן מייירן שהמוכר באשראי לא מוזיל למי שקונה במזומן, א"כ לא קנה ביוקר מחמת ההקפה, וכיון שאינו אגר נטר אין טעם לאסור הגם שהולך ומוכר זאת בזול.

ואף דרע"א (גליון על מ"מ"ל על הרמב"ם ריש פ"ח ממלוה) ועוד אח' נקטו לאסור משום לא פלוג בטרשא בב' מחירים אפי' אם המחיר היקר הוא המחיר בשוק (ונמצא שלא שילם בשווי יוקר יותר ממה שקיבל), היינו משום דעכ"פ משלם יותר מפני הזמן, שאם היה משלם מזומן היה משלם פחות, אבל בניד"ד הקונה בחנות זו ישלם 6 אש"ח גם אם ישלם במזומן, א"כ אין כאן תשלום מחמת הזמן ולא שייך לא פלוג.

ואף שמהרלב"ם (ס"ח ע) אסר להציע לחבירו שיקנה בזול במזומן וימוכר לו ביוקר בהקפה, שניכר שמוסיף לו על המקח מחמת ההמתנה, והכ"נ נאסור לקנות ביוקר ולמוכר בזול בשביל ההקפה, שאני הגם שהקונה בזול ומוכר ביוקר מרוויח, והוי כריבית מלוה למלוה, משא"כ בדין ששמעון הקונה בזול לא ממתין לראובן אלא מושלם לו מיד כשנתן לו את המוצר, והתוספת על המקח שמשלם ראובן אינה לשמעון אלא לבעל החנות, כה"ג הוי כריבית שאינה מלווה למלוה דשרי אפי' בהלואה דא".

מה שיש לדון הוא באשר שמעון משלם לראובן את המזומן מיידי ומקבל את המקרר רק כאשר תגיע ההזמנה, ונמצאת כאן פסיקה בהזולה, ואמנם י"ל דלא ניכרת ההזולה שהרי יש מוכרים ב 5 אש"ח, אך מ"מ זה דמי למהרלב"ם ה"ל דחשיב ניכר כיון שקנה ביוקר על-מנת למוכר בזול בהמתנה.

אכן יוכל ראובן להודיע לשמעון - שלא בהערמה - שאינו דורש את המזומן עד שגיע המקרר, והיינו שמוכר לו ב 5 אש"ח אף בלא שמקדים לו מעות, ואם למרות זאת בוחר שמעון להקדים לו - אם בכדי למנוע מעצמו טרחה אח"כ לפרוע, אם מפני שרוצה לעשות לראובן טובה - שפיר דמי.

כ"ז באופן שהצבנו - שראובן קונה את המקרר ומוכר לשמעון, אך יתכן שישנה דרך פשוטה יותר, ששמעון ישלם באשראי לבעל החנות בכדי שייספק לראובן מקרר, ובוה יש לדון שמא התחייבות של שמעון באשראי לבעל החנות עבור ראובן נחשבת כהתחייבות לראובן מדין ערב, ונמצא פורע 6 אש"ח בעד 5 אש"ח שקיבל במזומן, ועל כך נאריך בע"ה ובל"ג בגליון הבא.

מחיר אושר בכבוד וחי"ם
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
ביעורם ובכרתם של מרעין ורובן גדולי ישראל שליט"א
לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org

הצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

ק"ו: ואף שלגבי גאולת שדה אחרי ב' שנים בזמן שהיובל נוהג אין מוחשבים שנת שדפון וירקון ושביעית ושנים כשל אליהו שלא ירדו גשמים, ומשמע דאיירי בשנים שאין בהם תבואה כלל, והכא חשיב מכת מדינה אף בפחות, שאני התם דבעינן "שני תבואות", ושביעית אע"פ שיש תבואה בחו"ל, מ"מ אפקעתא דמלכא היא שלא לזרוע ואינה שנת תבואה, דא"א שיהיה תבואה בארץ בהתר כלל, (ומ"מ במקדיש אחר היובל מגרעים מחמישים כסף של הפדיון גם שנת שביעית במקדיש אחר היובל, מפני שראויה לשתוח בה פירותיו, ולגבי פדיון שדה אחוזה לא כתיב "שני תבואות").

ואם אמר לו לזרוע חטים זרעה שעורים ולקתה עם רוב השדות שהיו זרועות שעורים, מסתבר שיכול לומר לו שאם היה זרוע חטים לא היה משתדף כיון שהתפלל על חטים.

ואם לא השתדפו רוב השדות אבל השתדפו כל שדותיו של המחכיר בכל מקום שהם, יכול לומר לו שאם היתה שלו לא היתה משתדפת אלא היה נשאר לו מעט, וכדכתיב "כי נשארנו מעט מהרבה".

ואם השתדפו כל שדותיו של החוכר, וגם רוב השדות באותה בקעה, מסתבר שיכול לומר לחוכר שמזלו גרם, ואינו יכול לטעון שהיה נשאר לו מעט וכנ"ל, מפני שהיה נשאר לו שדה של עצמו, אבל המחכיר יכול לטעון שאף שנשדפה גם התבואה בשדה זו נשאר לו מה שמקבל תמורת החכירה. תוס'.

ואם לא זרע והיתה מכת מדינה לשמואל חייב לשלם לו, מפני שאומר לו שאם היה זרוע היה מתקיים בו "ובימי רעבון ישבעו", ואיירי שאמר לו זרע כל מה שתרצה, דלא שייך לומר שהיה מתקיים בו "ותגור אומר ויקם לך" דבסתמא לא היה מקבל הקב"ה תפילתו שיצליח כל מה שירע. תוס'. ורב ששת מקשה מהא דרועה שהניח עדרו ובא לעיר ובא זאב ודרס או ארי וטרף, אומדים אם היה יכול להציל, ואין אומרים שהיה מתרחש לו נס "גם את הארי ואת הדב הכה עבדך", ואין לדחות שאם היה ראוי לנס היה מתרחש לו נס כמו לרבי חנינא בן דוסא שהעייזם הביאו דובים בקרניהם, מפני שיכול לומר שאינו ראוי לנס גדול.

ק"ו: כמה פעמים חייב לזרוע - לרבי דבתרי זימני הוי חזקה חייב לזרוע ב' פעמים, ולרשב"ג דבתלת זימני הוי חזקה חייב לזרוע ג' פעמים, ואם לא זרע פעמים אלו אינו מנכה מחיבורו אפי' במכת מדינה.

זרע ולא צמח כלל - לר"ל דינא דמתני' שבאכלה חגב מנכה מחיבורו, היינו כשצמח, אבל אם זרע ולא צמח צריך לחזור ולזרוע כל ימי הזרע שמא עדיין לא הגיע זמן הזרעה, עד זמן שכשהאריסים חוזרים קרוב לסוף השעה העשירית נמצא כימה באמצע הרקיע והיינו באדר (עיין ברש"י סדר המזלות), וזמן זה הוא באפלי שעורים וקטנית הנזרעים באדר, אבל בחרפ"י חטים ושיפון הנזרעים בתחילת החורף נחלקו בזה תנאים, לר"מ ור"ש בן מנסיא זמן הזרע הוא עד חצי כסלו (ועד חצי שבט חורף חזקו וחורפו של סתיו וימי צינה, ועד חצי ניסן קור, ועד חצי סיון קציר, ועד חצי אב קיץ חזקו של יובש, ונקרא קיץ מפני שמייבישם באותו זמן תמרים ותאנים לקציעות, ועד חצי תשרי חום), ולר"י הכל מתחיל בתחילת תשרי, ולר"ש הכל מתחיל מתחילת מרחשון. ושיטת התוס' שהפועלים חוזרים בצאת הכוכבים, וכימה נמצאת מעל ראשיהם בתחילת שבט.

המקבל קרקע על שפת נהר מלכא סבא לזרוע בה שומים, וסכרו את הנהר, חשיב מכת מדינה, ומנכה לו מן חיבורו.

מתי נותן לו מהתבואה של אותה השדה -

בין אם התבואה בשדה לקתה שהיו החטים שדופות או כחושות, ובין אם היו חטיה יפות, צריך לתת לו מתוכה.

ואם קיבלה לאספסתא וצריך לתת שעורים מהשוק, והלך זרוע שם שעורים אחרי האספסתא ולקו השעורים, צריך להביא שעורים מהשוק, שהרי השדה עשתה לו אספסתא כמו שסיכמו.

ואם קיבל פרדס והחמיץ היין, צריך להביא יין מהשוק, כיון שהענבים גדלו טוב מפני שבחביבותו בביתו הם לקו, ומזלו גרם, ואם התליעו הענבים ושדה שלקתה בעומריה נותן לו מתוכה כיון שהם עדיין צריכים לקרקע, וכגון שלא אחר יותר מהרגילות.

שינוי מדעת בעה"ב -

בזריעת שדה - לת"ק לא ישנה משעורים לחטים מפני שהחטים מכיחות יותר את הקרקע, ודווקא בחוכר אבל באריס עדיף לו להרויח יותר, וכן מהאי טעמא לא ישנה מתבואה לקטנית (ובבבל שאינה הרים כא"י אלא טבועה בבצעי המים ואין לחוש לכחשא דארעא, יכול לשנות מתבואה לקטנית), אבל מחיטים לשעורים או מקטנית לתבואה יכול לשנות, ולרשב"ג לא ישנה כלל, ד"שארית ישראל לא יעשו עולה וכו' ", משום דהאי מאן דניחא ליה דתיתבור ארעיה ליזרעיה שתא חטי ושתא שערי, לרש"י לא טוב לשדה לזרוע שנה חטים ושנה שעורים, ושמא הוא זרע חטים בשנה שעברה, ולתוס' אדרבה באופן זה זה טוב לשדה כאילו הובירה שנה, ושמא זרע שעורים בשנה בעברה. וכן יזרענה שנה שתי ושנה ערב (ואם חורש לאחר קצירה ושונה בשעת הזרע אין בזה איסור).

במעות עניים - מגבית פורים יתנוה לצרכי פורים ואין מדקדקים אם נשאר לעניים מהמעות, אך לר"מ אין העני רשאי לקנות בהם רצועה לסנדלו, אא"כ התנה במעמד אנשי העיר, ורשב"ג מיקל מפני שאין אדם מקפיד בדבר שאינו חסר בו.

ק"ז: שחליים הגדלים בערוגות הפשתן אין בהם משום גזל מפני שהבעלים מרויח פשתן בעקירתם, אא"כ הוקשו לזרע שכבר אין עקירתם מועילה לפשתן, או שהם עומדות על הגבולין, ואף שיהושע התנה שיהיו מלקטים עשבים בכל מקום, איירי בראויים רק לבהמה, והכא איירי בראויים לאדם. תוס'.

אילן העומד על המיצר לרש"י נטוע סמוך למיצר והשורשים נטיים לשל חבירו, ולתוס' נטוע על המיצר של שניהם, והשורשים נטיים לשניהם, והנוף נוטה יותר לאחד, נהגו בני מצרא ללכת אחרי השורשים, לרב כל אחד מקבל מה שמעל השדה שלו, ולשמואל חולקים ביניהם, ואם האילן ממלא את כל המיצר השורשים נטיים לשני הצדדים מודה רב שיחלוקו, אע"פ שהנוף נוטה יותר לאחד מהם. וכתבו התוס' שאם האילן כולו ברשות אחד והענפים ברשות חבירו, הכל של בעל השורשים (ומביא ביכורים וקורא שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ). עוד כתבו שבשני גינות זו למעלה מזו שיש ירק ביניהם, השורשים הם של עליון, והנוף לר"י של תחתון ולר"י של עליון, ורב ושמואל יכולים לסבור בין כר"י בין כר"מ.

עין הרע - אין כדאי לקנות קרקע הסמוכה לעיר שעין בני אדם שולטת בה תמיד, שהרי שנינו שאסור לאדם לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה כדי שלא יפסידה בעין הרע. ואם הקיפה חומה שפיר דמי. ואמר רב שצ"ט מתים מעין הרע ואחד בדרך ארץ, ומ"מ בני יוסף אף שאין עין הרע שולטת בהם, מביא עליהם הקב"ה חלאים אחרים כשצריכים למות. תוס'.

ברוך אתה בעיר... נשדה... בנואך... ובצאתך - לרב היינו שיהא ביתו סמוך לבית הכנסת, ויהיו נכסיו קרובים לעיר, ולא ימצא את אשתו ספק נדה בשעה שבא מהדרך, ויהיו צאצאיו כמותו. ולר"ח היינו שיהיה בית הכנסת סמוך לשולחנו כדי שיוכל לבדוק עצמו לפני ואחרי האכילה (אבל בבית הכנסת לאו מעליותא היא שהרי יש שכר פסיעות), ויהיו נכסיו שליש תבואה שליש זיתים שליש גפנים שאם תבואה אחת תלקה יהיה לו פליטה, ותהא יציאתו מן העולם ללא חטא כמו ביאתו לעולם.

ק"ז: **והסיר ד' ממך כל חולי-** לרב היינו עין הרע שכל החלאים תלויים בו, ולשמואל היינו חולאים הבאים מהרוח שהם הגורמים למיתתו שכל אדם מזיקה לו רוח אחרת, (ואף הרוגי מלכות אם יסימו להם סם המחבר בשר חתוך לא ימותו ללא הרוח), ולרבי חנינא זו צינה, דהכל בידי שמים חוץ מצינים פחים – לרש"י היינו קור הנופת, ולתוס' היינו קור או חום (ולשמואל הרוח מזיקה גם ללא צינה), (ואיירי במאורעות הבאות על האדם, אבל במידות הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. תוס'). ולרבי יוסי בר חנינא זו צואת האף והאוזן, שרובן קשה ומיעוטן יפה, ולרבי אלעזר זו מרה, ונקראת מחלה מפני שמחלה כל גופו של אדם, או מפני שפ"ג חלאים תלויים במרה (ופת שחרית במלח וקיתון של מים למי שאין לו יין מבטלתן).

פת שחרית מצילה מחמה צינה זיקין ומזיקין, ומיישבת דעתו של אדם וממילא היא מחכימת פתי לפי שאינו מצטער בעיניו, וזוכה בדין ע"י שמטעים דבריו בבי"ד בדין עם חבירו, וללמוד תורה, וללמד, ודבריו נשמעים שיש לו לב להטעימן, ותלמודו מתקיים בידו, ואין בשרו מעלה הבל, ואם בעל הרהורים הוא נזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת, והורגת תולעים שבבני מעיים, וי"א שמונעת קנאה לפי שליבו טוב עליו, ומכניס אהבה. ועל ידיה משיג אחרים בריצתו.

דרך מדידת קרקעות- רב יהודה אמר לדייק במדידת קרקע במכירה ובחלוקת ירושה ובשותפות, ולזלזל – לרש"י היינו לא לדקדק להרחיבם, ולתוס' למדוד אותם שוחקות ולא מנומנצמות, כדי שיוכלו לעמוד ברווח, במדידת ד' אמות שמרחיקים את השדות מאמת המים כדי שלא לקלקל את שפתה, מפני שהם שייכים לבעלי השדות, וכתבו התוס' (לתירוץ קמא) דאיירי ביאור גדול, אבל אמת המים של יחיד די להרחיק אמה מכאן ואמה מכאן, ואת הד' אמות הסמוכות לנהר לא ימדוד כלל אלא יניח באומד שיהיה ניכר שזה שלם ורחב, מפני שהם שייכים לכל העולם ומי ימחל על כך.

קציצת אילנות הסמוכות לנהר- יש לקצוץ אילנות מב' עברי הנהר כמלוא כתפי מושכי חבל הספינה, כדי שיעור מתיחת החבל וכל פעם הולכים מצד אחר, וצריכים להטות עצמם ליער כדי שלא יפלו למים, וא"צ ט"ז אמה כדרך רה"ר כמו שעשה רבי נתן בר אושעיא. ורבה בר רב הונא אמר שהוא יקצוץ אחרי שהאחרים יקצצו, ואף דאמרינן קשוט עצמן תחילה, ידע שהם לא יקצצו אחריו כיון שהיו פרסיים וממילא אין תועלת בקציצתו, ורבה בר רב נחמן עבר שם וקצץ, ואמר "יד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה" כיון שלא ידע שהעליון והתחתון של עכו"ם, ואמר רבה בר רב הונא שמי שקצץ ימותו בניו, ולא היה לו זרע כל ימי רבה בר רב הונא.

ק"ח. חיובים המוטלים על הציבור- לסתימת העיר גובים גם מיתומים אבל לא מרבנן, דרבנן לא צריכי נטירותא שהתורה שומרת עליהם, אבל למעין ובור גובים כסף גם מרבנן שגם הם צריכים לשתות, אבל אינם צריכים להשתתף בעצמם בחפירה שגנאי הוא להם.

נהר שנסתם באבנים אם נסתם מלמעלה צריכים התחתונים לסייע לעליונים כיון שזה מועיל גם להם, אבל אם נסתם למטה אין העליונים צריכים לסייע לתחתונים דאדרבה טוב להם שהנהר יתרבה אצלם, ובחריץ שעושים לסלק מי הגשמיים במקום שהם מרבים טיט ומקלקלים את הדרכים, הדין הפוך.

וכן חמש גנות המסתפקות ממעין אחד ונתקלקל המעין, כל גנה מתקנת את התקלקל ממנה ומלמעלה, ובחמש חצרות המקלחות לביב כל חצר מתקנת את התקלקל ממנה ולמטה.

המחזיק בשפת הנהר הוא חצוף שמקלקל מקום לרבים אבל לא מסלקים אותו מדינא, ובזמננו שכותבים בשטרות המכירה שקונה בנהר עד מקום שהמים מגיעים לצוואר הסוס, מסלקים אותו רש"י מפרש לפי שהמקום קנוי ללקוח השדה שעל שפת הנהר. והתוס' מבארים שמסלקים את הבא להחזיק שם לכתחילה, שמא יבוא להחזיק עד תוך הנהר כמו שכתב המלך, ויעכב את הילוך הספינות.

דינא דבר מצרא

המחזיק בין אחים או בין שותפים שקיבלה בטסקא מהמלך לרב הוא חצוף אבל אין מסלקים אותו, ולרב נחמן מסלקים אותו, אך אם הם טוענים משום דינא דבר מצרא אין מסלקים אותו לרש"י רב נחמן לא סובר דינא דבר מצרא, ולתוס' שאני הכא שגם הם יכלו לקבלה מהמלך, אבל במכר שלא ידע שרוצה למכור שייך דינא דבר מצרא, ולנהרדעי מסלקים גם משום דינא דבר מצרא, משום "ועשית הישר והטוב בעיני ד' " שהוא אינו נחסר כ"כ לקנות במקום אחר, ולבר מצרא זה טירחא לקנות במקום אחר.

הנמלך בבר מצרא ואמר לו שיקנה את הקרקע הסמוכה לו, ולרבינא א"צ קנין, ולנהרדעי צריך קנין דאל"כ יכול לומר לו משטה הייתי בך, כדי שהמוכר לא יעלה את המחיר כיון שאני בר מצרא, וכן הלכה. ואם לא עשו קנין משלם הבר מצרא כפי שוויה בזמן הקניה הראשונה דאין קנין הראשון כלום. ואם קנה את הקרקע בזול, אם הוזיל דווקא לו משלם לו את שוויה, ואם לכולם היה מזיל משלם לו כמה ששילם. ואם קנה את הקרקע ביוקר משלם לו כמה ששילם, דאין אונאה לקרקעות.

הקונה קרקע קטנה באמצע שדה המוכר ואח"כ מוכר לו עוד קרקע, אם הקרקע הראשונה שקנה היא עידיית או זיבורית העשויה לימכר בעצמה, ואינה דומה למה שסביבה, נחשב גם הלוקח בר מצרא, ואם לאו אין המכירה הראשונה אלא הערמה כדי להיות מצרן, הלכך מהשתא מסלקינן ליה.

ק"ח: כמה דברים שאין בהם דינא דבר מצרא-

מתנה, אא"כ כתב לו אחריות שאז זה ודאי מכר.

אם הלוקח קנה את כל נכסי המוכר גם במקומות אחרים, מפני שהמוכר יפסיד את שאר המכירה, ולא יתיקנו דבר שהוא רע למוכר.

אם הקונה הוא הבעלים הראשונים.

אם המוכר הוא עכו"ם, משום שהרויח שהוציא את העכו"ם משם ואין לך ישר וטוב מזה.

אם הקונה הוא עכו"ם, משום שלא שייך בו "ועשית הישר והטוב" ואין דינא דבר מצרא אלא ללוקח, אבל המוכר הרי בידו לא למכור כלל, (ומי"מ מנדים את המוכר עד שיקבל לשלם את כל הנזקים אם הישראל מוכן לשלם כמו העכו"ם. תוס').

אם מכר למלוה את השדה שהיתה ממושכנת לו שהוא מצרן יותר מכולם.

אם המוכר דחוק למכור כדי לקנות שדה קרובה יותר או יפה יותר דאין לנו להפסיד את המוכר משום דינא דבר מצרא, ואם יתעכב במכירתה יתכן שאחר יקנה את הקרקע השניה.

אם המוכר זקוק למעות לצורך מס או מזונות אלמנה ובנות או קבורה (וכמו שלצורך אלו מוכרים בלא אכרזתא (לרש"י איירי לצורך יתומים, ולתוס' לכל צרכי היתומים א"צ הכרזה ואיירי בצורך האשה והבנות). ואם מתמת אלו לא ממתנינם כ"ש שאין ממתנינם משום דינא דבר מצרא).

אם מכר לאשה או ליתומים שאין דרכם לחזר אחר שדה לקנות, או לשותפו שכיון שלא נתברר חלקו הרי הוא כשכן בכלה.

אם השני מביא זוזי טבי במשקל והבר מצרא מביא תקולי שהמטבע יותר יוצא, או איפכא, שיכול המוכר לומר זה טוב לי יותר, או אם המעות של הבר מצרא הם צרורות וירא שמא אם יתירם יטען שהיה שם יותר, ושללו מותרות.

אם לבר מצרא אין כרגע מעות ורוצה לטרוח להביא אין ממתנינים לו, ואם אומר שילך להביא ממתנינים לו אם הוא אמיד שאומדים שיכול לקיים דבריו.

בעל הקרקע יכול לעכב על בעל הבתים למכור לאחר דטוב שיהיה בניינו בקרקע שלו, אבל בעל הבתים לא יכול לעכב על בעל הקרקע שהרי בבוא היום יסתלק מהקרקע.

בית הסמון לבית, או קרקע שאינה ראויה לזריעה לא שייך בהם דינא דבר מצרא. תוס'.

בעל דקלים שיש לו זכות בקרקע זמן מסוים או עד שיבשו, לא יכול לעכב על בעל הקרקע למכור לאחר, אבל בעל הקרקע יכול לעכב על בעל הדקלים.

אם הבר מצרא רוצה לקנותה לזריעה, והשני לבנית בתים.

אם בין הבר מצרא לשדה מפטיק סלע או רכובת דקלים, אמנם אם יכול להכניס אפי' תלם אחד יש בזה דינא דבר מצרא.

ד' בני מצרא הראשון שבא זוכה, ואם באו יחד חולקים באלכסון.

דיני קדימה במכירת קרקע- שכיני העיר קודמים לשכיני השדה, ות"ח קודם לשכיני העיר או לקרוב, ושכן קודם לקרוב. לתוס' איירי כששניהם מצרנים, ולרש"י איירי בסתם שני אנשים הבאים לקנות קרקע.

ק"ט. שביעית ויובל אינם מפקיעים חכירות, ולוקח שמחזיר את השדה ביובל שמין לו את שבח השקמה (גם לרבא דלהלן), דכתיב "ויצא ממכר בית" ממכר חוזר ושבח אינו חוזר, ואין ללמוד משם, דבעצם זו מכירה גמורה, והיובל הוא אפקעתא דמלכא.

המקבל שדה מחבירו לפחות משבע שנים, לא יזרע בה פשתן מפני שהוא מכחיש מאד את הקרקע, ואינה חוזרת ליושנה עד שבע שנים, ודווקא בחוכר, אבל אריס יכול מפני שגם בעה"ב מרויח בה.

מה מקבל החוכר אחרי סיום החכירות-

בשקמה- המקבל שדה ליתר משבע שנים מקבל קורות שקמה וקוצצם בשנה הראשונה, שז' שנים זה הזמן שחוזרים ונעשים קורות, ואדעתא דקורות נחית, אבל המקבל לפחות משבע שנים אינו נוטל קורות שקמה. ובשבח שקמה שגדלו והשביחו לאביי יש לו, ולרבא אין לו (והא דקתני בברייתא ששמין לו היינו ירקא וסילקא, ואיירי שלא הגיע יום השוק).

קבלת חלק באילנות- רב פפא קיבל קרקע לזרוע אספסתא וטען שמגיע לו חלק באילנות, שאף שהמקבל דקל אינו מקבל את מה שהשביח הדקל אפי' לאביי שנוטל בשבח שקמה, התם ליכא פירות אבל הכא אדעתא דפירות נחית. תוס'. טען רב פפא שהוא ירד גם על דעת שבח זה, ואפי' לרבא שאינו נוטל בשבח שקמה, הכא שיש לו פסידא שלא זרע במקום האילנות ואיירי שהיה יכול לזרוע דבר שאינו מכחיש את הקרקע יותר מאספסתא. תוס'. ממילא יש לו ליטול בשבח האילנות, ואמר לו רב שישא שאינו נוטל אלא כנגד מה שהיה יכול לזרוע שם, ודווקא שאין ראוים לנטיעה במקום אחר, אבל בראויים יכול לומר שרוצה לעוקרם, וממילא נוטל גם בשבחם, אי נמי כיון שטען שהיה נוטע דבר שא"א לנוטעו במקום אחר גילה דעתו שאינו חושש לכך. תוס'. אמנם אילנות שגדלו במקום שאינו ראוי לזריעה אינו נוטל מהם, שהרי לא הפסיד כלום.

דיני שתלא

אם היורשים עובדים במקומו- הנוטע כרמים בשדות אחרים ואח"כ עובד בהם כאריס ומת, אין היורשים עובדים במקומו, ולענין השבח י"א שאין נוטלים שבח, ולאו מילתא היא.

מה עושים אם הפסידו הכרמים - אם הנוטע התחייב שיסתלק אם יפסידו הכרמים, לרב יהודה מסתלק ולא מקבל שבח, ולרב כהנא מקבל שבח, אא"כ אמר להדיא שיסתלק ללא שבח, ולרבא אפי' אם אמר מקבל שבח, דאסמכתא לא קניא. ולא דמי להתחייבות של אריס לשלם לבעלים אם לא יעבוד בקרקע, דשם משלם מה שהפסיד, ובאמת גם כאן מנכים לו רק מה שהפסיד.

אם צריך להתרות בו - לרבא א"צ להתרות בו על ההפסד לפני שמסלקים אותו, וכן במלמד תינוקות לרש"י הטעם דשבשתא כיון דעל על, ולתוסי' רבא עצמו סובר דשבשתא ממילא נפקא, אלא הטעם משום שבאותו זמן התבטל מלימוד של אמת, ושוחט ומוהל וסופר העיר, דהוי פסידא דלא דדר.

ק"ט: אם השתלא רוצה לקבל שבח ולעלות לא" ינותנים לו חצי מהשבח (שהרי גם לקרקע יש חלק בשבח), ואם נותן חצי לאריס מקבל רק רבע, רב אשי רצה לומר שהכונה שמקבל שישית, כדי שלא יגרע מהחצי של בעה"ב מה שצריך לתת לאריס החדש, ואמר לו רבא אחא שיטען השתלא שבעה"ב ישלם לאריס מחלקו, והוא יעשה עם הרבע שלו כחפצו שימכרנו לאחרים, ולכן נותן לו רבע ממש.

אם הגפן הזקינה מקבל השתלא חצי מהזמורות כמו שחולקים בשאר פירות, שכיון שדרכה בכך ירד על דעת זה, ואם שטפה נהר מקבל רבע כמו במסתלק לפני הזמן.

גפן של משכנתא שהפסיקה להוציא פירות (במשכנתא דסורא או בכנייתא) לרבא דינה כקרן ויקח בהם קרקע ויאכל פירותיה, ולאביי מקבל בה כמו בפירות, ואם יבשו או נקצץ לפני זמנו אף לאביי יקח בהם קרקע ויאכל פירות שאין אדם קוצץ אילן העושה פירות לפני זמנו, (ועוד שהרי אסור לקצוץ אילן העושה קב פירות. תוס'). ולאו אדעתא דהכי נחת.

ק"י. אשה נשואה שירשה גפנים וזיתים ויבשו קודם זמנם, בין כשיש עדיין פירות בין ביבשו לגמרי ימכרו לצורכי עצים והבעל אוכל פירות, ולרשב"ג כשיש עדיין פירות אין מוכרין משום שבח בית אביה. תוס'. ואם יבשו בזמנם לרבא דינם כנ"ל, ולאביי דינם כפירות, ואם ירשה עצים בקרקע של אחר, אף לאביי יקח בהם קרקע ויאכל פירות זכליא קנא דידה לגמרי.

מי נחשב המוחזק

במשכנתא - שטר משכנתא דסורא, שאחרי כמה שנים חזרת הקרקע ללוה, שרשום בו שנים בסתמא והמלוה אומר שלש והלוה אומר שתיים, ואכל המלוה את פירות השנה השלישית לפני שתבעו לדין, לרב יהודה הולכים אחרי חזקת בעל הקרקע, ולרב כהנא הולכים אחרי המוחזק בפירות, ואף שבעלמא הלכה כרב נחמן שקרקע בחזקת בעליה עומדת והשוכר מרחץ ב"ב לשנה ובדינר לחודש, ונתעברה השנה, שיש ספק אם תופסים לשון ראשון או אחרון, דכולו למשכיר אפי' בא בסוף החודש, הכא כיון שיתכן שיתברר ע"י עידי השטר שהפירות של המלוה, אין מטרירחים את הבי"ד ב' פעמים דשמא הדין עם המלוה.

ואם נאבד שטר המשכנתא לרב יהודה נאמן המלוה בכיגו שהיה יכול לטעון לקוחה היא בידי ואכלתיה שני חזקה ונאבד ממני השטר, ולרב זביד ורב עוירא לא אמרינן מיגו דודאי שמר המלוה על השטר כדי לגבות בו, ומעלימו עכשיו כדי לאכול עוד שנתיים, אבל שטר מכר שהוא עדות על המכירה אינו נזהר בו יותר מג' שנים. וכתבו התוס' שבכל חזקה אינו נאמן במיגו שהיה טוען שהורידו למשכנתא או לפירות, דהוי מיגו במקום עדים, שודאי לא היה שותק אם הוא גזלן, או דהוי מיגו להוציא כיון שהחזיק בה, אי נמי אינו מיגו כיון שרוצה להוציא גם את הפירות. אך הקשו התוס' שא"כ כל קונה קרקע יצטרך לשמור על השטר יותר מג' שנים

שמא יטען שהיא משכנתא או אריסות, ולכן פירשו התוס' שהגדון בסוגיא הוא איזה מחאה מועילה במשכנתא, כיון שאינו מוחה לומר שהוא גזלן, ומשני שאף מחאה שזה משכנתא הוי מחאה.

ובמשכנתא דסורא בעל הקרקע משלם את המס ומתקן את גבולות השדה, כדי שהמלוה לא יחזיק בקרקע, ובמקום שאין נוהגים לעשות דברים אלו על הבעלים למחות, ואם לא מוחה ואמר דעו שמשכון היא בידי איהו דאפסיד אנפשיה.

באריס - אריס הטוען שסיכמו שיקבל חצי והבעלים אומר שסיכמו על שלישי, לרב נחמן משלם לו כמנהג המדינה, ולרב יהודה אפי' אם נהוג לשלם חצי נאמן בעה"ב בשבועת היסת (תוס') לומר שסיכמו על שלישי, מיגו שיטען שהוא שכירו ולקיטו.

ק"י: ביתומים ובעל חוב- יתומים ובעל חוב שכל אחד מהם טוען שהוא השביח את הקרקע, על היתומים להביא ראיה, דכיון שהקרקע עומדת לגוביינא דאף אם היתומים השביחו גובה את הקרקע אלא שצריך לתת להם דמים, כמאן דגביא דמיא, (וכמו באילן הנמצא בתוך כ"ה אמה לעיר שאם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים, ואם ויש ספק מי מהם קדם, קוצץ ואינו נותן דמים לבעל האילן, דכיון שבכל מקרה קוצצים אין הספק אלא על הדמים). ואם הביאו היתומים ראיה שהם השביחו את הקרקע, אינם מקבלים חלק בקרקע, אלא מקבלים דמים. וכתבו התוס' דאף שיורד פשיטא שאינו נוטל קרקע, הכא הו"א דכיון שהקרקע היתה בחזקת אביהם עדיפי מיורד, אי נמי אף ביורד הו"א שנוטל חלק בקרקע.

וכן בכור המשלם שבח לפשוט כשהשביחו את הקרקע לפני החלוקה, נותן רבע מהשבח לפשוט, שאין הבכור נוטל בשבח פי שניים, דאינו נוטל פי שניים ב"ראוי", ואשה המשלמת מה שהשביחו היתומים בקרקע של כתובתה, ובעל חוב שהשביחו הלקוחות את הקרקע, משלמים דמים דכיון שהקרקע שלהם אין לכופם למכור בשביל השבח, ובעל חוב איירי שאין החוב כשיעור הקרקע עם השבח, דא"כ נוטל גם את השבח, ואפי' שבח המגיע לכתפים שא"צ לקרקע אלא מעט (אבל אם אינם צריכים לקרקע הוו פירות שאין הבעל חוב גובה). ולמ"ד שהלוקח יכול לסלק את הבעל חוב בדמים וא"כ אין הקרקע שלו מעיקרא, איירי בשו"א ניהליה אפותיקי.

איסורי הלנת שכר הפועלים

כתיב (ויקרא ט"ט) "לא תעשוק את רעך ולא תגזול, לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר", עוד כתיב (דברים כ"ד) ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש וכו'. עוד כתיב לא תעשוק שכיר וכו'. ועוד אסרו חכמים משום "בל תשהה" להשהות שכר שכיר. ולהלן יבואר מתי עוברים בכל איסור מהאיסורים הנ"ל.

זמן תשלום שכר הפועלים-

שכיר יום שפעולתו ליום ויוצאת לערב גובה כל הלילה, דכתיב "לא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר", והיינו שכל הלילה הוא זמן גבייתו, בין לענין תקנת "שכיר בזמנו שבע ונטול", ובין לענין שאינו עובר על "לא תבוא וכו' " אלא על "לא תלין וכו' ".

שכיר לילה שמלאכתו יוצאת לבוקר גובה כל היום בין לענין שבועה, בין לענין שעובר על "לא תבוא", דכתיב "ביומו תתן שכרו", ולא אמרינן איפכא, דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף בסיום השכירות, וכגון שכיר יום אינו משתעבד אלא משתשקע החמה, וא"כ "לא תבוא" איירי בהכרח בשכיר לילה ולא בשכיר יום, ו"לא תלין" בשכיר יום.

שכיר שעות- שכיר שעות דיום שנשכר מהבוקר עד חצות גובה כל היום כיון ששייך בו "לא תבוא עליו השמש". שכיר שעות דלילה לשיטת ר"י וכן סובר רב, גובה כל הלילה שהרי שייך בו "לא תלין", ולר"ש ולתנא דמתני' וכן ס"ל לשמואל גובה כל הלילה וכל היום שהיום הולך אחר הלילה.

שכיר שבת או חודש או שנה או שבוע יצא ביום שכלתה שכירותו בבוקר או ביום גובה כל היום ועובר בשקיעת החמה, יצא בלילה הוי שכיר לילה וגובה כל הלילה וכל היום ואינו עובר אלא

בשקיעה למחרת. ואע"פ שיצא ממלאכתו בעוד לילה אינו עובר בכל תלין, דלינה משמע כל הלילה. וכן לגבי שכיר שעות דלילה. והק' התוס' מ"לא ילין חלב חגי" דשם האיסור הוא על עלות השחר גרידא.

אם השהה יותר מבוקר ראשון אינו עובר בכל תלין, אלא תיקנו חמים שיעבור משום בל תשהה, וסמכו על הפסוק "אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש איתך". ואם הוא טרוד אינו עובר. תוס'.

ק"יא. בל תלין בשוכר פועלים לחבירו- האומר לחבירו שישכור עבורו פועלים, שניהם אינם עוברים בכל תלין, בעל הבית לפי שלא שכרם ואינו נקראים "שכיר" שלו, והשליח לפי שאין פעולתו אצלו ואינו נקרא "פעולת שכיר אתך". (וכן היו אמוראים שהיו עושים כדי שלא יעברו באיסור אם לא ישלמו. וכתבו התוס' שלא היה כוונתו לדחותם אלא חשש שלא יהיה טרוד), ואם אמר להם ששכרם עליו עובר זה ששכרם, שהרי השוכר פועל עבורו והראהו בשל אחר, חייב לשלם שכרו, ונטול מבעל הבית מה שהנההו.

בל תלין כשהמנהג לשלם בזמן מאוחר- בשוקאי דסורא אין עוברים על בל תלין, כיון שהפועלים יודעים שישלמו להם ביום השוק שאז יהיה להם מעות, ואפי' יש להם מעות קודם אין עוברים דאדעתא דהכי שכרם, ולא שייך בהם בל תלין כלל, שהרי אין האיסור אלא בבוקר הראשון. אבל עובר בכל תשהה מיום השוק ואילך.

איסורים השייכים בכבישת שכר שכיר-

א'-ב' לא תעשוק ולא תגזול- לא תגזול לא איצטריך לגזל, שהרי לומדים (בריש איזהו נשך) גזל מריבית ואונאה. לרב חסדא לך ושוב היינו עושק, איני נותן זהו גזל דדמי לגזל שלוקח בידו ממש. ולרב ששת אינו חייב קרבן שבועה משום עושק אלא בכופר ממוון, והיינו באומר נתתיו לך (אבל גזל איירי שהודה וגזל שאמר איני נותן לך ואח"כ כפר כשתבעו בב"ד. ולאביי אינו חייב משום עושק אלא בכופר ממוון וס"ל שעושק וגזל שווים, שבטענה עצמה יש כפירה. תוס'. והיינו באומר נתתיו לך, ועושק היינו האומר לא שכרתין מעולם. ולרבא עושק היינו גזל וחילקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין, ולא משום חילוק הלשון בין גזל לעושק, אלא משום כפילת הלאוין, והקשו התוס' למה כפלם הכתוב גם לגבי אשם גזילות.

ג' לא תעשוק.

ד' בל תלין.

ה' ביומו תתן שכרו.

ו' לא תבוא עליו השמש.

ואמנם אינו עובר על כולם יחד.

ק"יא: מתי נאמרו האיסורים הללו, ביאור הדרשות, ועוד פרטי דינים באיסור הלנת שכר שכיר-

בעכו"ם אין עוברים דכתיב "מאחריך", אבל **בגר** עובר דכתיב "מגרך" דהו"א ש"מאחיק" היינו המובחר שבאחיק, או "מאחיק" ולא כל אחיק. תוס'. וכן **בגר תושב** עובר דכתיב "בשערך".

שכר בהמה וכלים ג"כ בכלל איסור הלנת שכר, דכתיב "בארצך", ואין ממעטים חו"ל מ"בארצך" דחובת הגוף אינה תלויה בארץ. תוס'.

לת"ק עוברים בכלם בכל האיסורים, דיליף שכיר שכיר שגם האיסורים האמורים בתורת כהנים נאסרו כאן, ויש בהם בין לא תלין ובין לא תעשוק ולא תגזול, ואמנם האיסור של שכיר יום אינו בשכיר לילה.

לרבי יוסי ברבי יהודה גר תושב עובר על ביומו תתן שכרו, ולא על לא תלין. ובבהמה וכלים עובר רק משום לא

תעשוק, דלא יליף שכיר שכיר, ואינו עובר משום ביומו תתן שכרו, כיון דכתיב ביה **"כי עני הוא"** ואלו אין באים לידי עניות. (ות"ק לומד מזה **להקדים עני לעשיר** אם אין לו לתת אלא לאחד מהם, ועוד פסוק **להקדים עני לאביו** ועני קודם משום שמתבייש לתבוע, אבל אביו אינו מתבייש מפני שהורגל בכך. (ואביו הוא מעונה מעני, ואינו משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב), וקמ"ל שעני קודם אף לעשיר שמתבייש לתבוע, וגם לאביון שצריך את הכסף יותר מהעני). ומ"לא תלין וכו' " לומד שאפי' לא שכרו אלא לאשכול אחד והיינו שכיר שעות עובר דהו"א שאין רגילות להשכיר אלא ליום או חצי יום ולא לכל הוה, אי נמי הו"א שאם שכרו לבצור אכול אחד ואכלו אינו עובר, קמ"ל. תוס'. (ותנא דמתני' לומד דין זה מ"ואליו הוא נושא את נפשו", וריב"י לומד מזה חומר איסור הלנת שכר שהפעל סיכן עצמו עליו, או לומר שהמלין שכר נענש כאילו נוטל נפשו, י"מ נפשו שלו שגורם מיתה לעצמו, וי"מ נפשו של השכיר).

ולתנא דמתני' (תנא דבי רבי ישמעאל) בשכר בהמה וכלים עובר על ביומו תתן שכרו ועל לא תלין, ובגר תושב עובר על ביומו תתן שכרו דשכיר לילה, ועל לא תעשוק שכיר, ואינו עובר על לא תלין דשכיר יום, ולא על לא תעשוק ולא תגזול. דלא יליף שכיר שכיר, וגר תושב נתמעט מ"רעך", כיון שאינו בכלל ממוון רעך, ובהמה וכלים נתרבו מ"אתך" שהם בכלל ממוון רעך. (ות"ק לומד מ"רעך" למעט **עמלקי**, ואף שנתמעט מ"מאחריך" באו הפסוקים למעטו גם מעושק אע"פ שטרח בו, וגם מגזל ואע"ג דאתא לידיה).

קיי"ב. כמה אופנים שאינו עובר בבל תלין-

לא תבעו אינו עובר, דכתיב "איתך" והיינו לדעתך.

אם אין לבעה"ב מה לשלם אינו עובר, דכתיב "איתך" שיש איתך.

המחהו אצל חנוני אינו עובר, דכתיב איתך.

ולענין **אם יכול לחזור ולתבוע מבעל הבית**, לרב ששת אינו יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעה"ב אם לא נתן החנוני, ולרב ששת אינו יכול.

וכתבו התוס' שאם השכיר אמר במפורש שאם יפרע לו החנוני יפטר בעה"ב דדאי חוזר, ואם מחל במפורש מועילה המחילה וא"צ קנין, ואפי' בסתמא לא פטרו אלא אם יתן שהרי אפי' אם היה במעמד שלשתן כיון יכול לחזור בו (שהרי אין בידו שום דבר) מסתמא לא פטרו לגמרי. וצ"ל שהנדון הוא כשהחנוני לא רוצה לשלם, אם השכיר מחל לבעה"ב לגמרי, או שלא מחל לו אלא אם התנוני ישלם (דאיירי במחילה בלא קנין), ולפי זה הנדון הוא גם לגבי החנוני אם יכול לחזור בו, או שאינו יכול לחזור כיון שע"י ההתחייבות נעשה ערב. ובאופן אחר ביארו התוס' דאיירי שלא פטר אא"כ ישלם החנוני, ואיירי כשהחנוני אומר שישלם לו, והנדון הוא אם מחל על זכותו לתבוע מבעה"ב. ובאופן אחר ביארו התוס' שבאמת השכיר יכול לתבוע את בעה"ב והנדון הוא כאשר תבעו ביום הראשון אם עובר בכל תלין או לא. וברירושלמי משמע כרב ששת, ולדידן קיימא לן כרבה וכמו התנוני השלישי.

ועוד הוכיחו התוס' מכמה מקומות דמחילה א"צ קנין.

קבלנות לפי המלאכה ולא לפי הימים לרב ששת יש בה משום בל תלין, והגמ' תולה נדון זה אם אומן קונה בשבח כלי וכשמחזיר את השבח הרי הוא כמוכר לו השבח, והוי הלואה ואין על זה שם שכירות, או שאינו קונה בשבח כלי והוי שכירות. והגמ' אומרת שאין ראה מהברייתא שאם אומן נתן את הטלית לבעל הבית בחצי היום, עובר משתשקע החמה, די"ל דאיירי ששכרו לדרון עליה, ומשלם לו על כל דריכה, ואין השכר תלוי בשבח. וכתבו התוס' שכונות רב ששת שבמקרה הזה עובר, אבל בעלמא סובר שאומן קונה בשבח כלי.

שכיר הטוען שבעה"ב לא שילם לו

קיי"ב: אם טען זאת לפני שעבר זמן התשלום אף שמדינא בעה"ב נשבע ונפטר כדכתיב "לקח בעליו ולא ישלם, עקרו רבנן את השבועה מבעה"ב והטילוה על השכיר, והיינו במודה במקצת, ואף בכופר הכל היה ראוי לתקן שבועה לבעה"ב שהרי הוא משלם. תוס'.

טעם התקנה אינו משום חיי השכיר, דזה אינו סיבה להפסיד את בעה"ב, ולא משום שניחא ליה לבעה"ב כדי שיהיו לו פועלים, שהרי גם השכיר נח לו שבעה"ב ישבע כדי שישכרו אותו, וכמו שבעה"ב שזכר בע"כ כשהוא צריך לפועלים גם השכיר נשכר בע"כ כשהוא צריך למזונות, אלא הטעם משום שבעל הבית טרוד בפועליו, וטעם השבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב אבל בלא זה היה בעה"ב חייב אפי' בכופר הכל, דהוי כאומר איני יודע אם פרעתין, שמחזיקים שבדאי שכה, (דא"כ לא היה נוטל אפי' בשבועה). ושיטת רבי יהודה שכופר הכל פטור, דס"ל שאינו אלא חשש ששכח, ודווקא במודה במקצת שזכח לפי שטרוד בפועליו, אבל בכופר הכל לא חשיב כאומר איני יודע כי רגילות היא שיוידע יפה. תוס'.

ולא תיקנו שיתן בעדים ואם יטען שפרע בלא עדים יתן בלי שבועה, (דכל כמה שנוכל לתקן שלא ישבע על חנים יש לנו לתקן. תוס'). מפני שטורח לחזר אחר עדים.

ולא תיקנו שישלם מראש ואם יטען השכיר שלא קיבל לא יהיה נאמן, מפני ששיניהם רוצים בהקפה בעה"ב מפני שאין לו ופועל שזמא יפלו ממנו.

ואמנם אם יש ויכוח כמה התחייב לשלם עבור העבודה, המוציא מחבירו עליו הראיה, ואין אומרים שבעה"ב טרוד בפועליו, מפני שהאדם זוכר כמה קצץ. אבל בלא טעם זה חייב דהוי כאומר חמישים ידענא וחמישים לא ידענא, ואם טוען שכבר פרע את מה שמודה שהיה חייב לרב הונא ורב יהודה (צ"ז. ברי ושמא) היה חייב לולא הטעם שזכר, ולרב חנמן ורי"ח פטור. תוס'. עוד כתבו התוס' דליכא לאוקמי ששכרו שלא בעדים ודווקא אז נאמן בעה"ב במיגו שהיה אומר לא שכרתין, דרישא איירי בשכרו בעדים, ואיירי כששכחו או שלא ראו כמה קצץ. ועוד תי' שאף בלא עדים אין בעה"ב נאמן במיגו כיון שהוא מודה במקצת ואינו מעיז לומר לא שכרתין מעולם.

ואם עבר זמן התשלום אין השכיר נשבע ונוטל, דחזקה שאין בעה"ב עובר משום בל תלין, ואף שהוא טרוד כשמגיע זמן חיוב הוא נזכר, וגם יש חזקה שהשכיר תבע את שכרו מיד, ועל כן אף שיש חזקה שהשכיר אינו גזלן, לבעה"ב יש ב' חזקות. ואין בעה"ב יכול לטעון שימתניו לעלות השחר ואז הוא יזכור, שאין החזקה שבעה"ב לא עובר בכל תלין מועילה אלא כשיש גם חזקה שאין השכיר משהה שכרו. תוס'.

ואם שכרו שלא בעדים מבואר בשבועות מ"ה שנאמן בעה"ב במיגו שיכול לומר לא שכרתין מעולם. והק' התוס' דמבואר בסוגין שכיון שבעה"ב טרוד בפועליו הוי כאומר איני יודע, וא"כ באומר איני יודע אינו נאמן במיגו.

קיי"ג.

ואם יש עדים שהשכיר תבע את שכרו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל, והיינו שהעדים מעידים שתבעו כל הזמן, ואז נאמן יום אחד כנגד אותו היום של תביעה, אבל אח"כ אינו נאמן.

דיני משכון

נטילת משכון ע"י המלוה או הבי"ד, בביתו או בשוק- שיטת שמואל שגם שליח בי"ד לא יכנס לבית הלוה לקחת משכון, ורק בשוק יכול ליטול ממנו משכון. והמלוה עצמו גם בשוק לא יטול ממנו משכון, גזירה שמא יכנס לביתו ליטול משכונו. ולפי זה הא דכתיב "לא יחבול ריחיים ורכב" ו"לא תחבול בגד אלמנה" והרי ריחיים ורכב מצויים בבית, לא איירי בשליח בי"ד דא"כ משמע שמוותר לשליח בי"ד להכנס לבית, אלא איירי במלוה, ולעבור עליו בב' לאוין. והא דכתיב "בחוץ תעמוד **והאיש** אשר אתה נושה בו וכו' ", שליח בי"ד דינו כמלוה וה"ק בחוץ תעמוד אתה והאיש שהוא שליח בי"ד, והאיש אשר אתה נושה בו יוציא וכו'. אמנם הגמ' מביאה ברייתא מפורשת שמבואר בה שמוותר לשליח בי"ד להכנס לבית הלוה (ועל זה אמר הכתוב "אם חבול תחבול שלמת רעך"). ועל כן הגמ' מסיקה שזו מחלוקת, ומביאה ברייתא כשמואל וברייתא דלא כשמואל.

החזרת המשכון ללוה- צריך להחזיר את הכר בלילה ואת המחרשה ביום, ואם היו לו שני כלים והובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם, נוטל' אחד ומניח אחד, והיינו שמחזיר את

הכר בלילה ואת המחרשה ביום. ואם מת הלוה א"צ להחזיר את המשכון לבניו שאין בהם מצות השבת העבוט, דכתיב השב תשיב לו' ולא לירושים, אלא ימכרנו ויגבה חובו, ולרשב"ג אף ללוה אינו מחזיר אלא עד ל' יום שזהו זמן בי"ד, ואח"כ מוכרם בביו"ד. וכתבו התוס' שמבואר בתמורה ו. שגם במשכנו באיסור צריך להשיב את העבוט לפי הכללים הנ"ל (ולא לגמרי), אף למ"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וביארו התוס' מנין לגמ' דאיירי במשכנו באיסור.

איזה דברים לא לוקחים למשכון- אין לקחת למשכון ריחיים ורכב, וכלים שעושים בהם אוכל נפש דאיטרבו מ"כי נפש הוא חובל". וכתבו התוס' שדווקא כלים שמתקנים האוכל עצמו אסור, ולפי זה מחרשה מותר לקחת למשכון, (ועוד י"ל דמחרשה דמתני' שלוקחה למשכון היינו שמגדירים בה בבית המרחץ, דנראה שאינו חייב בהשבת העבוט אלא בדברי העשוי לגוף האדם והנאותו). וצמד פרות שאסור לאו היינו פרות החורשות אלא פרות שדשים בהם את התבואה.

אם מסדרים לבעל חוב-

קיי"ג: הגמ' דנה אם מסדרים לבעל חוב, והיינו אם שמין להניח לו צרכי חייו, וי"מ משרדין מלשון שריד. ודעת רש"י (קיי"ד. ד"ה ואיך) שלת"ק דמתני' (קיי"ג). מסדרין לבעל חוב, ולכן מחזיר את המשכון ללוה לעולם, ולדעת רשב"ג אין מסדרים לבעל חוב כמו שיבואר להלן, ולכן מחזירים ל' יום שהוא זמן בי"ד ואח"כ מוכר את המשכון וגובה את חובו. ולשיטת התוס' (קיי"ד.) ת"ק יכול לסבור שאין מסדרין, ודווקא כשנוטל את המשכון בתורת גוביינא ס"ל דאין מסדרין, אבל מתני' איירי במשכנו בתורת משכון, ומשום הכי נוטל ומחזיר לעולם. (עיין ר"ן קיי"ג.). ופסק ר"ת (קיי"ד. ד"ה מהו) שאין מסדרין לבעל חוב כרשב"ג דמתני', ועיי"ש שמבאר כל הסוגיא שאין מזה ראה אם מסדרין או לא. (ושיטת שאר הראשונים שמסדרין).

הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה שאין נוטלים את כל כלי הלוה, אלא משאירים לו ב' מיטות אחת לאכילה ואחת לשינה (מפני שצריך ללכת ד' אמות אחרי האכילה לפני השינה), ומצע של לבד למיטה לעשיר שהורגל במצעות (ואיירי במקום שאין כסתות), וכתבו התוס' שאין משאיר לו אלא מצע אחד, ומפץ למיטה לעני לפי מה שהורגל, דבערין אם אין ידו משגת מכה מעריכו ומשאיר לו כדי חייו ונותן השאר (ויצא מידי הקדש אפי' העשיר אח"כ), דכתיב "ואם מך הוא מעררך" החייבו מעררך, ולומדים מערכין מיכה מיכה לבעל חוב, ודווקא ללוה עצמו צריך להשאיר אבל לא לאשתו ולא לבניו ולבנותיו דהחייבו כתיב ולא הוטל על המלוה להחיות את בני ביתו.

שיטת רשב"ג שאינו מחזיר את המשכון ללוה אלא עד ל' יום, ואח"כ מוכרם בביו"ד. הגמ' אומרת שלדבריו אין מסדרין לבעל חוב, דאין לומר שכונות רשב"ג שמוכר רק מה שאינו ראוי לו, (ומחרשה שמוכר היינו אם היתה של כסף) דלרשב"ג ליכא מידי דלא חזי ליה, דס"ל לרשב"ג שכל ישראל בני מלכים הם (ולכן מותר לטלטל לוף וחרדל בשבת, מפני שהוא מאכל עורבים שאע"פ שאינו ראוי לשימוש היום לבשל או לטחון, ישראל בני מלכים ויש להם לגדל עורבים נמי או לשחוק. ואף ר"ש סובר שישראל בני מלכים ומתיר לסוך שמן ורד ע"ג מכה דלא מוכחא מילתא דלרפואה עביד, כיון שדרך בני מלכים לסוך אף בלא מכה). ואף רבי ישמעאל ור"ע סוברים כך, ועל כן אמרו שמי שחייב אלף זוז אין מפשיטין ממנו איצטלא של מאה מנה, דכל ישראל ראויים לאותה איצטלא. וא"כ בהכרח שאין מסדרים לבעל חוב.

הטעם שמסדרים אפי" באיצטלא שאינה אלא לכבוד ונוי דכתיב "ולך תהיה צדקה" הכתוב הטיל עליו לעשות לו צדקה להלך לפניו. (רש"י.). שלא למנוע ממנו הנוי והכבוד והתענוג שהורגל בו עד עתה. (תוס').

קיי"ד. אליהו הנביא אמר לרבה בר אבوه שמסדרים לבעל חוב, דילפינן "מיכה מיכה" מערכין.

דיני נודר להקדש ודיני ערכין-

האומר הרי עלי מנה לבדק הבית, י"א שאין מסדרים לו קי"מ לבעל חוב, שבבעל חוב מחזירים ואין מסדרים (דס"ל שאין מסדרים לבעל חוב), כ"ש הקדש שאין מחזירים שאין מסדרים.

וריו"ח לומד הקדש מערכין שמסדרים, דכתיב "נדר בערכך", (ואינו לומד שמחזירים בהקדש ק"ו מבעל חוב שאין מסדרים ומחזירים, דכתיב "ולך תהיה צדקה" יצא הקדש שא"צ צדקה).

והמ"ד הראשון לומד מ"נדר בערכך" שנדון בכבודו שאם התחייב דמי אבר שהנשמה תלויה בו נותן דמי כולו (אבל באבר שאין הנשמה תלויה בו שמין כמה הוא שוה בשוק עם אותו אבר ובלעדיו). וכתב רש"י שהמקור לשימא זו היא ממה שבאבר שהנשמה תלויה בו שמין לפי כולו, ובארו התוס' שבלא הלימוד היינו שמין לפי שווי היד ולא כאילו ניטלה לגמרי. עוד כתבו התוס' שאין לומדים בהקש שמסדרים, דק"ו מנטל הקישא, אם לומדים מההקש דברים אחרים.

ואין לומדים ק"ו מערכין שיסדרו גם בבעל חוב (שהרי בבעל חוב מחזירין משא"כ בערכין שאף שמסדרים היינו כשנטל ממנו בתורת פרעון, אבל בנטל בתורת משכון אין מסדרים ובוה שייך חזרה. תוס'), דכתיב "**ואם מן הוא מערכך**" למעט בעל חוב.

והמ"ד שמסדרין לבעל חוב ת"ק דמתני' דורש מ"הוא" שישאר עני עד הסוף ואם העשיר לפני שהעריכו הכהן נותן ערך עשיר. רש"י. ובתוס' ביארו דאירי בעני שהעשיר וחזר והעני.

קו"ד: דברי אליהו לרבה בר אבוה-

רבה בר אבוה פגש את אליהו הנביא בבית קברות של עכו"ם, ושאלו (ענין סידור לבעל חוב כנ"ל 1) מנין לערום שלא יתרום, והשיבו דכתיב "ולא יראה בך ערות דבר" בשעה שאתה מדבר לא יראה בך ערות דבר, ותרומה בעי ברכה.

עוד שאלו איך כהן נמצא בבית הקברות ואיכא מ"ד שאליהו הוא פנחס, (וכתבו התוס' שמה שהיה מותר להחיות בן האלמנה היינו משום פיקוח נפש, שהיה ברור לו שייחיהו), ושאלו אליהו אם אינו יודע טהרות שמבואר שם שקברי עכו"ם אין מטמאים דגבי טומאת אהל כתיב אדם ועכו"ם אינם קרוים אדם, וכתבו התוס' שדחויי הוה מדחי ליה, דהא לא קיימא לן הכי, אלא עיקר טעמו משום דרוב ארונות יש בהם פותח טפה, ויש מקומות שלא גזרו בהם חכמים, וגם י"א שהיה מזרעה של רחל וא"כ לא היה כהן. וענה לו רבה בר אבוה שהוא דחוק ואינו לומד אלא ד' סדרים שנוהגים בזמן הזה, מועד נזיקין ונשים, וקדשים משום שת"ח העוסק בהלכות עבודה כאילו מקריב בביהמ"ק, אבל זרעים וטהרות אינו נוהג בחו"ל, (וכתבו התוס' שהמשניות היו שגורות להם, וכונתו היתה לתוספתא), והטעם מפני שהוא דחוק לפרנסתו, והעלאו אליהו לגן עדן ונתן לו לאסוף בגלימתו עלים, ושמע שאומרים מי אוכל עולמו, וניער את גלימתו, אבל נשאר בה ריח ומכרה ביי"ב אלף דינרים, וחילקם לחתניו.

דיני השבת המשכון

השבת העבוט לעשיר- עני צריך להחזיר לו העבוט בלילה, ועשיר אע"פ שאין לשכב בעבוטו והיינו על העבוט, דאסור משום ריבית, מ"מ אינו מחויב להחזירו לו בלילה.

איסור על המלוה לקחת משכון, וחיוב ההשבה - איתא בברייתא המלוה את חבירו אינו רשאי למשכנו, ואינו חייב להחזיר לו, ועובר בכל השמות הללו השב תשיב, לא תשכב בעבוטו, עד בא השמש תשיבנו לו. רב ששת מפרש שהכונה שאין המלוה רשאי למשכנו בעצמו, ואם משכנו חייב להחזיר לו, ואם לא החזיר עובר בכל השמות הללו. ורבא מפרש שהמלוה את חבירו אינו רשאי למשכנו שלא בשעת הלואה, ואם משכנו עי"י ביי"ד חייב להחזיר לו, ואם משכנו בשעת הלואה שהביא לו משכנו אינו חייב להחזיר לו דכיון שהביאו מעצמו לאו חובלו הוא, ועובר בכל השמות הללו אם משכנו שלא בשעת הלואה.

השבת כסות יום לומדים מ"עד בא השמש תשיבנו לו", והשבת כסות לילה לומדים מ"השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש".

לקיחת המשכון מהיורשים - אם המלוה השיב את המשכון ללוה ומת, המלוה לוקח את המשכון מבניו ואין

דינו כשאר מטלטלין שאינם משתעבדים לבעל חוב, דכיון שמשכנו קנאו.

קט"ו. טעם לקיחת המשכון אע"פ שמשויבו - אע"פ שמשויבים את המשכון ללוה מ"מ ממשכנים מעיקרא אע"פ שעליו להחזירו למחר כדי שלא תשטטו שביעית דהמלה על המשכון אינו משטט, דקנאו משעת משיכה ומחזירו לו כפקדון, וכדי שיוכל לגבותו מבינו. וכתבו התוס' שהטעם שחוזרים וממשכנים כדי שלא יוכל הלוה לכפור, וגם כדי שימחר לפרוע חובו מחמת הבושה שיש בהשבת המשכון.

המלוה יכול להכנס לביתו של הערב כדי למשכנו.

אם החוב אינו מחמת הלואה אלא שחייב לשלם לו שחר כתף או חמר או שצייר לו דיוקנאות או ששכר ממנו פונדק, מותר, ואם זקפם עליו במלוה אסור.

משכון באלמנה-

לר"י (ותנא דמתני') אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנים אותה, דכתיב "לא תחבול בגד אלמנה", ולר"ש רק עניה אין ממשכנים, והטעם משום שכיון שמחזיר לה את המשכון יצא עליה שם רע שאתה יוצא ונכנס אצלה שחרית וערבית, אבל עשירה ממשכנים.

באיזה אופן אסור למשכן אלמנה - כתבו התוס' בביאור הראשון שאין האיסור אלא כשנטלם מתוך ביתה, אבל בשוק אין איסור, ואף שלשמואל אסור להכנס לבית של כל אדם ולא רק באלמנה, בא הפסוק לעבור עליו בשני לאוין, כדאיתא לעיל. ור"ש שמתיר בעשירה לית ליה דשמואל ומתיר למשכן עשירה ושאר בני אדם. ובאופן אחר ביארו התוס' שאף בשליח ב"ד ובשוק אסור ליטול בגד אלמנה, ופירוש זה עיקר.

אם דורשים טעמא דקרא - כתיב "לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו", ר"י מתיר להרבות ובלבד שלא יסירו את ליבו, ולר"ש אם מסירות את ליבו אפי' אחת אסור, ולהרבות אסור אפי' כאביגיל. הגמ' מבארת שר"י לא דורש טעמא דקרא ולכן במתני' אף בעשירה אין ממשכנים, ושאני הכא שהתורה מפרשת את הטעם. ור"ש דורש טעמא דקרא ולכן ממשכנים עשירה, ושאני הכא דכיון שאף בלא העם היה מותר, א"כ במה שאמרה התורה טעם אסרה אפי' אחת המסירה את ליבו.

איסור לקיחת כלי אוכל למשכון

מלקות בנטילת ריחיים - הנוטל ריחיים למשכון עובר בלא מעשה, וחייב משום שני כלים, דכתיב "לא יחבול ריחיים ורכב", והעליונה רכב והתחתונה ריחיים, וכתבו התוס' דחייב שתיים אפי' בהתראה אחת, ולוקה שתי מלקיות. (אבל בבי' התראות אפי' בריחיים וריחיים חייב שתיים). ועיין לעיל תוד"ה אלמנה שכתבו ב' ביאורים אם האיסור הוא אפי' לקחת מהאדם בשוק (ניתוח) או שרק לקחת מביתו אסור. וכל דבר שעושים בו אוכל נפש הוא בכלל האיסור.

והק' התוס' למה לוקה הרי זה לאו הניתק לעשה, (ואפי' אם שבר הריחיים חשיב ניתק לעשה, מפני שמפסיד בחובו כנגד הריחיים), ותי' התוס' דאם יחזיר אינו מקיים השבה, ולכן לא חשיב ניתק לעשה.

מנין ריחיים ורכב הם ב' איסורים וב' מלקיות - הנה נחלקו רבי יונתן ורבי יאשיה במקומות שמשמעות התורה היא שניהם כאחד או אחד בפני עצמו איך מפרשים, לרבי יונתן מפרשים כל אחד בפני עצמו, ולרבי יאשיה שניהם יחדיו, וא"כ לרבי יונתן יש איסור על כל אחד בנפרד, והא דלוקה שניים אע"פ שנאמרו בלאו אחד משום דכתיב ריחיים ורכב, והא דלרבי יאשיה אסור כל אחד בנפרד י"ל דכיון שחילקה תורה לב' לאוים בו' א"כ חייב על כל אחד, אי נמי כיון שהאיסורים מפורשים בפסוק הלאו הוא על כל דבר בנפרד. תוס'.

כמה פעמים לוקה בריחיים ורכב - לרב הונא החובל ריחיים לוקה משום לא יחבול ריחיים, ומשום כי נפש הוא חובל, ואם חבל ריחיים ורכב לוקה שלש. ולרב יהודה אינו לוקה בריחיים ורכב משום "כי נפש הוא חובל" וקרא אתא לשאר דברים כלים של אוכל נפש.

קט"ו: אם מחלוקתם תלויה במחלוקת אביי ורבא לגבי פסח - והנה כתיב "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש", ואמרו רבא שאם אכל נא או מבושל לוקה גם משום נא או מבושל וגם משום כי אם צלי אש, ואם אכל נא ומבושל לוקה שלש. ולאביי אין לוקין על לאו שבכללות וצלי אש כולל גם נא וגם מבושל. והגמ' רוצה לומר שאביי כרב יהודה ורבא כרב הונא.

והגמ' דוחה שרבא סובר שכי נפש הוא חובל אין במשמעו ריחיים ורכב אלא שאר דברים שא"א ללומדם מריחיים ורכב, אבל צלי אש אין לפרשו לדברים אחרים שהרי מצות אכילת צלי כתובה 'צלי אש ומצות" וא"כ בהכרח בא להוסיף לאוים.

ואביי סובר שכיון שהפסוק "כי נפש הוא חובל" מיותר לגבי ריחיים ורכב, וכיון שנתב לגבי דברים אחרים נאסרו גם ריחיים ורכב, (וכתבו התוס' שאפשר לפרש שהיתור הוא לגבי שאר דברים, שהיינו לומדים אותם מריחיים ורכב, דאף ששני כתובין הבאים כאחד אין מלמדים, איצטריך לחייבו משום שני כלים), ועל כן כלול בו גם ריחיים ורכב, אבל מ"צלי אש" לומדים שאיסור אכילת נא הוא רק בזמן בלילה שיש מצוה לאכול צלי ולא לאו נוסף לאכול דבר שאינו צלי אש. ורבא לומד דין זה מהקש. תוס'. עוד כתבו התוס' דבמה שאמרו אביי שטעמו משום שאין לוקין על לאו שבכללות ודאי פליג על רב הונא, וכוננת הגמ' שרב הונא יכול לסבור כאביי שלוקה שתיים אבל מטעם אחר. עוד כתבו התוס' שאף שלומדים מ"כי אם צלי אש" לאסור חי או מבושל בחמי טבריה, מ"מ אינו לוקה באופנים אלו, משום שאינו מזכיר שם האיסור, אבל כי נפש הוא חובל שמזכיר האיסור לוקה.

קט"ו. ראייה לרב יהודה שאינו לוקה בריחיים ורכב משום כי נפש הוא חובל

זוג של ספרים שכל חלק הוא כלי בפני עצמו, ועושים מלאכה בשניהם יחד, או צמד פרות (ב' פרות חורשות עם צמד של פרקים. רש"י. ולתוס' איירי בצמד בלי פרות) חייב שתיים שהם כלי אוכל נפש, ובברייתא אחרת מבואר הטעם משום שגם ריחיים ורכב הם ב' כלים שעושים מלאכה אחת וחייב על כל אחד בפני עצמו, (ואם חבל חלק אחד מהם אינו חייב אלא אחת), ומבואר שגם בריחיים ורכב חיים שתיים ולא שלש, ומהברייתא הראשונה לבד אין ראייה כי רב הונא לא חולק אלא בריחיים ורכב, ומהברייתא השניה לבד אין ראייה כי לא כתוב שם שחייב שתיים ולא שלש. רש"י. והתוס' כתבו שיש ראייה מהברייתא הראשונה, שהרי לרב הונא חייב שלש, דאם עובר משום ריחיים ורכב יעבור גם משום כי נפש הוא חובל, ואי אינו עובר אלא משום כי נפש הוא חובל לא ילקה אלא אחת.

המחזיק סכין למשכון, אם נאמן על ההלואה-

לאביי צריך להחזיר את הסכין שמקצבים בו בשר משום שהוא כלי שעושים בו אוכל נפש, (וכתבו התוס' דדווקא כלי אסור, אבל אוכל עצמו מותר לחבול). ולתבוע את הלוה בדין ואם יודה או שיש עדים ישלם, ואם לאו ישבע שבועת היסת. ואין המלוה נאמן במיגו שהיה אומר לקוחה היא בידי, כמו שמצינו שאדם תפס עיזים וטען שאכלו לו חיטים והאמינוהו עד כדי דמיהן במיגו שהיה טוען לקוחים הם בידי, משום שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן לומר לקוחים הם בידי, ודרך להשאיל סכין.

ולרבא גם בסכין יכול לטעון עד כדי דמי הסכין שהרי אין עדים שמשכנו, וקנה את המשכון לישבע וליטול עד כדי דמיו, ואף שרבא מודה שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן לומר לקוחה היא בידי (ולכן הוציא רבא מיתומים מספרים של גזיזת צמר וספרא דאגדתא שכיון שאין האב יכול לטעון לקוחה היא בידי, גם ליתומים לא טוענים טענה זו), ס"ל לרבא שסכין אין דרך להשאילו כיון שהוא נפגם.

חזקה בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - כתבו התוס' דמסוגין מבואר שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אין חזקה, וא"צ שיהיו כלים שחייב דרכן להאמין ובאניש דאלא צניע כדמשמע בשבועות. עוד כתבו התוס' דספרים הם כלי העשוי להשאיל ולהשכיר, והכא איירי שמכירים שהוא אינו רגיל להשאיל, והרי' דודי כתב שאף אם נאמן לטעון השאלתי אינו נאמן לומר נגנבו מההשאלתי, דמיוגו להוציא לא אמרינן.

אם חייב להחזיר כשלקח כלי אוכל נפש למשכון – כתבו התוס' (קט"ו: סוף ד"ה חייב) שהממשכן כלי אוכל נפש אין חייב להחזירם מדין השב תשיב, אמנם לרבא דכל מליתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, צריך להחזיר כיון שלא זכה במשכון, אבל לאביי זכה במשכון, ומה שמבואר כאן שצריך להחזיר את הסכין הטעם הוא משום זכיה בטעות, שאם היה יודע שהדבר אסור לא היה נוטלו.

הבית והעליה

דיני בית ועליה של שניים

קט"ז: חלוקת האבנים העצים והעפר – בית ועליה של שניים כגון אחים שחלקו בית לזה ועליה לזה, שהאבנים מתקררת הבית ומעלה של עליון, ולמטה של תחתון, ונפלו הבית העליה, שניהם חולקים בעצים ובאבנים ובעפר לפי גובה הבית והעליה, שהגבוה יותר נוטל יותר, ואין ידוע איהו אבנים של עליון ואלו של תחתון, והיינו כשנפלו בלילה ופינו בני רה"ר את האבנים, דאם נמצאים במקומם, אם נפלו במקומם האבנים של התחתון נשברו ויטול העליון את העליונות בין שלימות בין שבורות, ואם נפלו לצד האבנים של העליון נשברו, וכשהדבר בספק הולכים אחר מי שהאבנים אצלו, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואם האבנים בחצר של שניהם או ברה"ר יחלוקו, ולפי האב"א בגמ' אף כשנמצאים ברשות אחד מהם יחלוקו, מפני שאין השותפים מקפידים בדבר זה לקנות ע"י רשותם, שכל אחד מפקיר רשותו לחבירו להניח שם חפציו, וא"כ לא חשיב מוציא.

ואם היה אחד מהם מכיר מקצת אבניו והם שלימות, אם השני מודה פשיטא שהם שלו, וה"ה אם טוען איני יודע לרב הונא ורב יהודה דס"ל שאם תובע ברי ונתבע שמא ברי עדיף, אבל לרב נחמן וריו"ח דסברי שהנתבע פטור דאוקי ממונא בחזקת מריה, (וצריך להשבע שאינו יודע) וכתבו התוס' שאע"ג דהכא האבנים אינם ברשות אחד מהם, מ"מ חשיב מוחרז מפני שאנו יודעים שהחצי שלו, או משום שכל ממון המוטל בספק נחשב שניהם מחזקים בו, הכא זוכה הברי באבנים אם יש ססק שבועה ביניהם וא"כ הכא כיון שמודה במקצת ואומר איני יודע במקצת דחייב שבועה דאורייתא משום שהוקא מודה במקצת, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. ובאופנים שזוכה הברי באבניו הם עולות לו לחשבון חלוקת האבנים השלימות והשני יקח שלימות כנגדם, והרווח שלו הוא אם הם רחבות יותר או שהטיט שלהם טוב יותר.

ואם נפחתה העליה-

היכן גר השוכר של העליה – אם השכיר לו "עליה זו" הפסיד ומזלו גרם לו, וכתבו התוס' שישלם לו שכר על הזמן שכבר גר ואם השכיר לו "עליה" בסתמא, יתן לו עליה אחרת אם יש לו, ואין כופים את המשכיר לתת לו לגור בבית, ואם אמר לו להדיא שאם תשבר ידור בבית, או שאמר לו עליה זו שע"ג בית זה אני משכיר לך, הרי שעבד את הבית לעליה דאל"כ למה אמר שע"ג בית זה, (וכמו במוכר גפן שע"ג עץ אחר שחייב להעמיד לו עץ כל זמן שהגפן קיימת), ועל כן אם נפחתה רוב העליה יורד בעל העליה ודר למטה עד שיתן לו את העליה, ואם נפחתה יותר מד' אבל פחות מרוב, לשמואל הדין כנ"ל, ולרב אדם דר חציו למטה וחציו למעלה וכנגד מה שנפחת יתן כלי למטה, וכשירצה להשתמש בו ישתמש.

קנ"ז. כמה ספיקות בדין זה – רבי אבא בר ממל מסתפק באופן שמשתמש בבית אם גם המשכיר גר בבית כי לא השכיר לו על דעת לצאת מביתו או שהשוכר גר בבית לבדו, ואי נימא ששניהם גרים ילה"ס אם השוכר נכנס לבית דרך הפתח מפני שלא קיבל על עצמו לעלות ולרדת, או שנכנס דרך העליה כדמעיקרא. ואת"ל שנכנס דרך הבית ילה"ס אם שכר עליה ונפחתה ויש עוד עליה מעליה, אם יכול לתת לו לגור בה שגם היא בכלל מה שאמר עליה שע"ג בית זה אני משכיר לך. תוס'. או שלא קיבל על עצמו

לעלות ב' קומות ויגור עמו בבית. תיקו. (ואם נפחתה העליה יכול לתת לו העליה שתחתיה).

מי מתקן את התקרה והמעזיבה – לרבי יוסי התחתון נותן את התקרה (עצים קלועים או נסרים, כל מקום לפי מנהגו) והעליון את המעזיבה, כיון שמטרתה לאשוויי גומות ואיירי שזה לא מפריע לתחתון, אלא שהעליון אומר שהנסרים מתנענעים והוא מפחד ליפול, ומספיק יתדות לחזוק התקרה וא"צ מעזיבה. ולרבנן התחתון נותן גם את המעזיבה, דס"ל שהמעזיבה באה לחיזוק התקרה.

על מי חובת התיקון כשיש נזק לתחתון – אם נפחתה המעזיבה והבית של אחד והעליה של שניים, והתקרה קיימת אלא שע"ז המים של העליון מזיקים לתחתון, לרבי חייא בר אבא חובת העליון לתקן, דס"ל על המזיק להרחיק את עצמו, ול רבי חייא ברבי יוסי על התחתון לתקן (יוסף הורד מצרימה סימן), דס"ל על הניזק להרחיק את עצמו. ואינו שייך למחלוקת רבי יוסי ורבנן במתני' אלא למחלוקתם בב"ב לגבי חיוב הרחקת אילן מן הבור כ"ה אמה ובחרוב ושקמה חמישים מפני שהשורשים גורמים לכתלי הבור ליפול, בין מלמעלה שהבור למעלה והשורשים מעלים עפר ומקלקלים קרקעית הבור ובין מלמטה ובין מן הצד באותו גובה, דעל הניזק להרחיק את עצמו, (ואם הבור קדם צריך לשלם, ואם האילן קדם אינו חייב לקצוץ, וכן הדין בספק), ולרבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו, וא"צ לקוץ אע"פ שהבור קדם כיון שבשעת הנטיעה אינו מזיק אלא לאחר זמן השורשים מתפשטים מאליו, ולגבי מים אם הם גירי דיליה מודה רבי יוסי דהוי מזיק ממש ואדם מועד לעולם, ואם פסקי מיא והדר נפלי על הניזק להרחיק.

בית ועליה שנפלו ובעה"ב לא רוצה לבנות-

אם נפלו הבית והעליה של שניים שחלקו כך את ירושת אביהם, ובעה"ב לא רוצה לבנות את הכותל והתקרה התחתונה שמוטל עליו לבנות, לת"ק בעל העליה בונה את הבית עד התקרה התחתונה וגר בו עד שישלם לו את הוצאותיו, ואז יצא ממנו ויבנה את העליה.

שיטת ר"י שאינו יכול לגור בבית בלי לשלם דס"ל זה נהנה וזה לא חסר חייב, וצריך לשלם לו ואם לא משלם מחזי כריבית (ולתוס' אינו נראה כריבית, שהרי אם הבית ישרף לא ישלם לו יציאותיו, אלא הטעם הוא מפני שזה נהנה וזה חסר כדמפרש בגמ'), אלא בונה גם את העליה ומקרה אותה למעלה, וכל הצריך לה, ויושב בבית עד שישלם לו את הוצאותיו, לרש"י הטעם משום שזה אינו נהנה וזה אינו חסר, ולתוס' חשיב נהנה שהרי א"צ לעלות לעליה, אלא גר בעליה, ויושב בבית היינו שמונע את התחתון להכנס לשם עד שישלם לו יציאותיו.

קנ"ז: הגמ' רוצה לבאר שיטת ר"י משום שאסור לאדם להנות מממון חבירו שלא במתנה, ורק מדעתו וניחא ליה מותר, וכתבו התוס' שהטעם לאסור הוא מתקנת חכמים, שאין לו להנות ממון חבירו. ולכן אסור לו לגור בבית.

ומהאי טעמא אמר ר"י שמי שנתן צמר לצבע לצבוע לו בצבע אדום וצבעו שחור או להיפך, (לר"מ נותן לו דמי צמר) לפני הצביעה, דקניה בשנינו ונתחייב מעות, ולר"י מחזיר לו את הצמר כמות שהוא ומשלם לו בעל הצמר או את היציאה סממנים ועצים ושכר טרחו כשאר שכיר יום, וזה פחות מדמי הקבלנות, או את השבח לפי הפחות שביניהם, דאם יתן לו דמי צמר א"כ הוא נהנה שהביא לו צמר מן השוק, וכתבו התוס' שתיקנו חכמים שלא יקנה כדי שלא יהיה ממון חבירו, כיון שאינו מתכוון לגזול ולקנות. אי נמי מדינא לא קנה כיון שלא התכוון לקנות, אלא שהיה צריך לשלם שכר עבור השבח, ותיקנו שלא יהיה מהצביעה שעשה שלא מדעתו.

ומהאי טעמא הפורע מקצת חובו והשליש את השטר ביד אדם נאמן, מפני שפחד שיתבע ממנו את כל החוב, ואמר לשליש שאם לא יפרע שארית החוב עד זמן פלוני יחזיר למלוה את השטר ויחזור ויתבע הכל, (לרבי יוסי יחזיר ו) לר"י

לא יחזיר אע"ג דאסמכתא קניא תיקנו שלא יקנה כיון שלא נותן בלב שלם. תוס'.

והגמ' דוחה שאין טעם ר"י משום שאסור להנות ממון חבירו וזה נהנה וזה לא חסר מותר, והדר בחצר חבירו שלא מדעתו אי"צ להעלות לו שכר, אלא הטעם שאסור בעל העליה לדור בבית מפני שמשחיר את כתליו ע"י השימוש בו והוי זה נהנה וזה חסר, ובצמר הטעם משום שכל המשנה ידו על התחתונה משום קנס, ובחוב הטעם הוא משום דס"ל דאסמכתא לא קני.

מה יכולים לשנות בבנית הבית והעליה – בעל הבית יכול לשנות לכותל רחב יותר שמחזק את הכותל או לתקרת ארזים שמתקיימים יותר, או למעט בחלונות או להנמיך את גובה הבית, אבל לכותל צר יותר או להגביה את הבית ומטריח את התחתון לעלות יותר, וממעט חוזק הבנין, או לתקרת שקמים, או להרבות בחלונות שממעט חוזק הבנין אין שומעין לו. ובעל העליה יכול לשנות ולמעט כובד המשא, כגון לכותל צר יותר או לתקרת שקמים או להרבות בחלונות או להנמיך את גובה העליה, אבל לכותל רחב יותר שמכביד על הבית או תקרת ארזים שהיא כבדה יותר או למעט בחלונות או להגביה את העליה אין שומעין לו.

כמה חלק יש לכל אחד בקרקע – אם אין להם כסף לבנות ובאים לחלוק בקרקע, (י"א שאין לבעל העליה כלום, ו) לרבי נתן התחתון נוטל ב' חלקים והעליון אחד, ולאחרים התחתון נוטל ג' חלקים העליון חלק אחד, ואמר רבה שהלכה כרבי נתן (דנחית לעומקא דדינא), וטעמו מפני שהעליה מפסידה לבית שלישי מימי קיום הבית, שממחרת ליפול מחמת משא העליה. שיטת רש"י דאיירי הכא שרוצה בעל הקרקע למוכרה, ושיטת התוס' שאינו יכול למכור שהרי הוא משועבד לעליה, ואם מוכר ומשאיר לבעל העליה הזכות לבנות פשיטא שייכול, וסוגין איירי כשרוצה לזרוע בתוכה.

דיני הבעלות בעליון ותחתון– בית הבר הבנוי בסלע וגינה על גביו שאדם אחד חפר בסלע ועשה גינה למעלה, וכשמת חלקו היורשים זה ביד הבר וזה גינה (ועיין תוס' מה שהקשו), ונפחת הסלע, יכול בעל הגינה לזרוע למטה עד שיעשה לבית הבר כיפין. וכמו שנחלקו רב ושמואל בנפחתה העליה שרלב לא נפחתה רובה אינו דר למטה אלא כשיעור שנפחת, ולשמואל אין אדם דר חציו למטה וחציו למעלה, ה"ה נחלקו בזריעה, וצריכא, שהרי בזריעה יותר מסתבר שיזרע חצי למטה וחצי למעלה מאשר לדור חציו למטה וחציו למעלה.

כותל ואילן שנפלו

חיובי נזיקין – כותל או אילן שנפלו לרה"ר והזיקו בעל הכותל או האילן פטורים מלשלם דאנוסים הם, ואם נתנו להם זמן והיינו ל' יום, לסתור או לקוץ כיון שהיה עומד ליפול, ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב.

זמן בי"ד ל' יום – לפנות כותל או עץ עומד ליפול, וכן לפרוע חובו ולכמה דברים, אבל לנזיקין כגון לסלק כדו שנשברה אין נותנים לו ל' יום, מפני שבקלות יכול להסירם משם. תוס'.

קנ"ח. חיוב פינוי האבנים והבעלות עליהם – מי שנפל כותלו לגינת חבירו חייב לפנותו, ואינו יכול לומר לבעל הגינה שיקח את האבנים, דאין חצרו קונה דבר הפקר או מתנה אם אינו רוצה. רש"י. ואף שהמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור, הכא אין כוונתו להפקיר אלא להשתמש. תוס'. ואם הסכים בעל הגינה ופינה את האבנים, אין יכול בעל הכותל לשלם לו הוצאותיו ולקחת את האבנים, אע"פ שלא התחייב לשלם לו שכר ולא קנה את האבנים בשכרו, מ"מ קנתה לו חצרו, ואם הסכים ועדיין לא פינה יכול בעל הכותל לחזור בו, ולא קנה בחצר שהרי לרבי יוסי רבי חנינא קונה אפי' אינו עומד בצד שדהו. תוס'. דאישתמוטי קא מישתמיטי.

טול מה שעשית בשכרך – השוכר פועל אינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך דאע"ג דשוה כסף ככסף, בפועל כתיב "לא תלין שכרו" ומשמע כפי שסיכמו ביניהם, ולא אמרינן שמבעל חוב שוה לקחת אפי' סובין, ואם הפועל הסכים אין השוכר יכול לחזור בו.

ובברייתא איתא שיכול בעה"ב לומר טול מה שעשית בשכרך. ולרב נחמן איירי בשל הפקר שלא הגביהו אלא הביט בו ושכרו לשמור או להשליך מהגג, ויכול לומר לו אכתי לא זכיתי בזה אני, זכה בזה אתה, אבל אם הגביה אף בשל הפקר זכה הפועל בהפקר עבור בעה"ב (אא"כ שכרו לניכוש ולעדירה והפועל מצא מציאה, אבל בשכרו למלאכה ומציאתו לבעה"ב והכא הרי שכרו ללקט מציאות), ואף דס"ל לרב נחמן שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, הכא הוא פועל וידו כיד בעה"ב. ובשל חבירו אינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, שהרי חייב לשלם לו שכרו משלם (וחוזר ונוטל מבעה"ב מה שהנהנו). ואם שכרו ואמר לו שיעשה בשל חבירו פשיטא שא"צ לשלם לו. תוס'.

הבטה בהפקר – שומרי ספיחין בשביעית ששומרים שעורים למנחת העומר או חיטים לשתי הלחם, לת"ק נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, מפני שאם יתנדבו בחינם אין המנחות באות משל ציבור, ולרבי יוסי אפשר לשמור בחינם. לרבה סובר ת"ק שהבטה בהפקר קונה כיון שדבר טורח הוא ודעתו לכך ועל ידו נשמר, וזכה בזה השומר ואינו משל ציבור, ולרבי יוסי הבטה בהפקר אינה קונה ולכן הציבור זוכים בזה. ולרבא י"ל שלכו"ע הבטה בהפקר קונה, והמחלוקת היא אם חוששים שלא יתנם לציבור במתנה גמורה דנה לו שיקרבו משלו, או שאין חוששים לזה. ולל"ב לכו"ע הבטה בהפקר לא קונה, ונחלקו אם צריך לתת לו שכר כדי להוציא קול שהם של הקדש, כדי שבעלי זרועות יפרשו מספיחים אלו, או שאין חוששים לזה, ואמרו רבנן שאם לא יתנו שכר אע"פ שצריך לתת שכר, א"כ יש בתרומה את השכר שלו, וממנו מקריבים קרבנות ונמצא שאין הקרבנות באים משל ציבור.

דיני שימוש ברה"ר ואם חייב לשלם כשהזיק-

ק"ח: הוצאת זבל ודין מזיק ברשות – המוציא זבל לרה"ר לתנא דמתני' צריך שהמזבל יקח אותו משם מיד, ואם הזיק משלם מה שהזיק. ולר"י בשעת הוצאת זבלים מותר להוציא ולצבור זבל כל ל' יום ואח"כ חוזר וצוברו כדי שיהיה נישוף יפה, (וע"מ כך הנחיל 'יושע את הארץ), ולדבריו אם הוציא ברשות והזיק פטור, ולא רק ברשות דמצוה כמו בנר חנוכה דפטור אם התניח הניח נרו מבחון והזיק, אלא בכל רשות כגון פותקין ביבותיהם וגורפים מערותיהם בימות הגשמים פטור. וכן סובר רשב"ג להלן. וכן סובר ר"ש לגבי הרחקת תנור ד' אמות מן העליה ואם היה מניחו בעליה צריך תחתיו מעזיבה ג"ט, ובכירה שאין ההסק גדול טפח, ואם הרחיק כדין והזיק ששרף את הבית פטור, (ולת"ק חייב).

וכתבו התוס' דמתני' איירי בשעת הוצאת זבלים, וחייב אפי' אם הזיקה בזמן המועט שמתור לו להניח, אי נמי איירי בשעת הוצאת זבלים ובא התנא לומר עצה טובה שימהר לסלק כדי שלא יתחייב לשלם.

טיט ולבנים – אסור לשרות טיט ימים רבים במקום אחד, או ללבון או לגבול לבנים, ברה"ר, לפי שמששה אותם כדי לייבשם, ולגבול טיט ולתת מיד בבנין מותר. ואין להשהות ברה"ר אבנים לבניה, אלא יניח ויבנה מיד, ואם הזיק חייב לשלם, ולרשב"ג יכול להביא אבניו לרה"ר ל' יום לפני הבניה, ואם הזיק פטור מפני שהוציא ברשות.

חיוב תשלומי נזק בכמה פועלים – חוצבי אבנים שהעבירו את האבן לסתת המרבע ומחליק ואח"כ לחמור הנושאה ולכתף ולבנאי ולאדריכל המניח את האבן על מושבה ומדקדק להניחה במדויק, מי שנפלה האבן ממנו חייב לשלם אם נשברה או אם הזיקה אחרים, ואפי' בקבלנות חייב כיון דכוחו הוא

ואדם מועד לעולם, ואם האדריכל הניחה על הבנין ונפלה, אם הם שכירים האחרון חייב ואם עובדים בקבלנות כולם חייבים שהרי כולם שותפים בדבר, ועליהם לשמור שתהא מיושבת יפה, ולא כוחו הוא וליכא לחיובי משום גירי דיליה.

שדי נופו בתר עיקרו

שתי גינות וירק באמצע שהם גבוהות זו מזו, עיקר הירק שורשו הוא של עליון לכו"ע, ונופו לר"מ של העליון דשדי נופו בתר עיקרו, והרי הוא חי מהעפר של העליון (ואף שיכול התחתון למלאות את גינתו, מ"מ הרי גם העליון יכול לפנות את עפרו). ולר"י הירק של תחתון דלא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו והרי הוא גדל באוירו של תחתון. ולר"ש אם העליון יכול לפשוט ידו וליתלו בלא ליאנס הרי הוא שלו כיון שהוא חי מהעפר שלו, וכר"מ, ואם אינו יכול הרי הוא של תחתון דהעליון מפקיר אותו מפני שגנאי הוא לו ליטול רשות להכנס וללקוט. והלכה כר"ש. והגמ' מסתפקת מה הדין אם הוא מגיע לנופו ולא לעיקרו או לעיקרו ולא לנופו שהנוף נוטה למטה. ת"קו.

וכן במקח וממכר הקונה אילן בשדה חבירו וקנה אילן אחד שלא קנה קרקע וגדל דבר מהשורשים שאין רואים פני חמה הרי הוא של בעל הקרקע לכו"ע, ואם גדל מהגזע כל שרואה פני חמה לר"מ זה של בעל הקרקע, ולר"י זה של בעל האילן. אמנם אינו דומה ממש, שהרי מה שגדל מהגזע הרי הוא באויר בעל הקרקע ויונק מהקרקע ולא היה בדעת בעל הקרקע למכור דבר כזה שנחשב כאילן אחר, ומ"מ סובר ר"י שהוא של בעל האילן. וכן ר"מ היה יכול לומר שהוא של בעל האילן כמו שהענפים החדשים שלו. והדמוי הוא שר"מ מיפה את כח בעל הקרקע. תוס'.

ק"ט: וכן לגבי ערלה מה שגדל מהשורשים חייב בערלה דאילן הוא לעצמו והיינו גזע הסמוך לקרקע בתוך ג' שהרי הוא כקרקע, ואע"פ שאינו יונק מהקרקע שדי נופו בתר עיקרו. ומה שגדל מהאילן לר"מ פטור ולר"י חייב. וצריך להשמיענו מחלוקת זו בין בממונא בין באיסורא (שבאיסורא יש להחמיר יותר).

שבור מלכא – לרש"י הוא מלך פרס שהיה בקיא בדינים, והביא י"מ שהכונה לשמואל וכתב שאינו נראה.

מסכת בבא בתרא

מסכת בבא בתרא היא המסכת האחרונה בשלשת הברבות הפותחות את סדר נזיקין, ועוסקות בדיני ממונות שבין אדם לחבירו. מסכת בבא קמא עוסקת בתביעות נזיקין וגזילות, מסכת בבא מציעא עוסקת במחלוקות בענייני בעלות ככסף או במטלטלין, כגון בעלות במציאה ופקדון, דיני קניינים, הלוואות, ודיני שמירה שאלה ושכירות וקבלנות. ומסכת בבא בתרא עוסקת בדיני תביעות שבין אדם לחבירו בקרקעות (כגון נזקי שכנים, חלוקת קרקעות משותפות, דיני חזקות בקרקע, ונזקי קרקע), דיני מכירה וקנייניה, ודיני ירושה וצוואה. וכתב הרמב"ם (הקדמה לסדר זרעים) שהדינים שבמסכת זו 'כולם קבלה ודברי סברות ולא התבארו מן התורה'.

הנושאים העיקריים הנדונים בארוכה במסכת בבא בתרא:

א' הלכות שכנים: והיינו הזק ראיה וחיובו בניית כותל בין שכנים. (ב' – ו'), השתתפות בהוצאות משותפות (ז' ח'), חיוב הרחקת דבר שעשוי להזיק לשכן (י"ז – כ"ז). מתי יש לאחד חזקת תשמישין על שכנו (ו', י"ז – ג"ט).

ב' חלוקת שותפות (י"א – ג').

ג' חזקת ג' שנים בקרקעות כנגד מרא קמא. (כ"ח – ג"ז).

קניינים. קנין חזקה בקרקע (ג"ב – ג"ו). קנין מטלטלין (ע"ה – ע"ז, פ"ד – פ"ח). כמה צריך לשירי הקונה עצים לקציצה, ומתי הקונה אילנות נחשב שקנה קרקע (פ' – פ"ג). מתי יכולים הלוקח או המוכר לחזור בהם מהמכירה (פ"ג – פ"ח), ענייני מידות ומשקלות (פ"ח – צ'). אחריק

לפלוגי (קל"ו קל"ז). מאיזה גיל אדם יכול למכור וכדומה (קנ"ה).

ד' מה כלול במכירת בית או שדה (ס"א – ס"ו, ס"ט – ע"ב) או חצר או בית הבד או מרחץ (ס"ז) או עיר (ס"ח), או ספינה (ע"ג), או קרון ופרדות וצמד ובקר וחמור וכליו (ע"ז), או חמור וכליו ובהמה ובנה ואשפה ובור וכוורת ושוכר (ע"ח), או פירות שוכר (פ'), או קבר (ק' – ק"ב), מתי נקעים וסלעים נמדדים עם השדה (ק"ג). המוכר בית כור ופיחת או הותיר (ק"ג – ק"ו).

ה' דיני ירושה. (ק"ח – קל"ה). מזונות הבנות מהירושה ועוד מדיני ירושה. (קל"ט – קמ"ד).

ו' ממתנת שכיב מרע. (קל"ה – קל"ח, קמ"ו – קנ"ו, קע"ה).

ז' דיני שטרות (ק"ס – קע"ג).

נושאים נוספים- דיני צדקה ומעלותיה (ח' – י"א). כתבי הקודש (י"ג – י"ז). דיני מלמדי תינוקות (כ"א). כללי ההכרעה בממון המוטל בספק (ל"ד ל"ה). נסירת מודעה כשאדם אנוס למכור או לתת מתנה (מ'). פסול נוגע בשותפים ובמוכר (מ"ב – מ"ה). מתי מועיל דבר שנעשה בכפיה (מ"ז מ"ח). דיני הבעל בנכסי אשתו (מ"ט – נ"ב). אם הולכי בממון אחר הרוב (צ"ב צ"ג). דיני יין שמרים וחומץ למכירה ולברכה ולקידוש וכדומה. (צ"ה – צ"ח). דיני ערבות. (קע"ג – קע"ו).

מסכת בבא בתרא מתחילה בדין שותפין, משום דבסוף בבא מציעא איירי בחלוקת האבנים בבית ועליה שנפלו, ובב' גינות זו ע"ג זו, (וטעם זה נצרך אף אם כולה נזיקין לאו חדא מסכתא, אף שלענין מחלוקת ואח"כ סתם אין סדר למשנה, משום שפעמים שנה רבי את המסכת האחרונה לפני הראשונה). תוס'.

בניית מחיצה בין חצרות השותפים

הנדון בסוגיא היא על חיוב בניית כותל בין ב' חצרות גינות או שדות, אם חייב לבנות משום הזק ראיה, או דאיירי בנתחייבו ע"י קנין, (ונסתעף מזה הנדון אם הזק ראיה שמיה הזק), וכשבונים כותל ממה בונים אותו ומהו גובהו ועוביו, ולמי שייך המקום והאבנים אם נפל הכותל, ומה עושים לסימן כשרק אחד מהם בונה את הכותל.

ב. מקום בניית הכותל – שותפים בחצר שבתי שניהם פתוחים לחצר, ורוב תשמישם בחצר, שבאים לעשות מחיצה ביניהם, בונים את הכותל באמצע שכל אחד נותן חצי מקום עובי הכותל.

חלוקת האבנים והמקום אם נפל הכותל – כיון שכשבאים לבנות שניהם משתתפים באבנים ובמקום (לל"ק שניהם חייבים לבנות משום הזק ראיה, ולל"ב איירי שאנו זוכרים שהקנו זה לזה לעשות מחיצה. תוס') לפיכך כאשר נפל הכותל לאחר שנים רבות שניהם מתחלקים באבנים ובמקום הכותל, ואין אחד יכול לומר שנבנה בשלו והאבנים היו משלו. ואיתא בגמ' ד. דקמ"ל דאע"ג דנפל לרשות אחד או שאחד מהם פינה את האבנים לרשותו, מ"מ חולקים, דשותפין לא קפדי אהדי. וכתבו התוס' דכיון שאין חזית לא לזה ולא לזה, פשיטא דחולקים באבנים ובמקום הכותל אע"פ שנפל הכותל לרשות אחד מהם, ולא דמי למחליף פרה בחמור דמי שמוחזק זוכה, דהתם מתחילה היה הדבר מבורר וברשות אחד מהם נולד הספק, אבל כאן גם לפני נפילת הכותל אם היו באים לחלוק היו חולקים בשוה, אפי' לרבנן דפליגי אסומכוס. ולא אמרינן הכא כל דאלים גבר משום דאיכא דררא דממונא, והחידוש הוא שאע"פ שנפלו לרשות אחד מהם ושהו ברשותו הרבה, אינו נאמן שהם שלו במיגו שהיה יכול לומר לקחתיה ממנו, דמיגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי שלא עשאה לבדו כיון שחבירו היה חייב להשתתף עמו. ולרש"י (ד. בקישות הגמ' פשיטא איירי שנפלו האבנים לרשות שניהם בשוה.

ממה בונים את הכותל – בונים את הכותל כפי מנהג המקום, שאם נהגו לבנות מגויל בונים מגויל ואין אחד יכול לומר שאינו חפץ אלא בגזית, וכל אחד נותן מחלקו ג' טפחים, ובגזית כל אחד נותן ב' טפחים ומחצה, ובכפיסין כל אחד נותן ב' טפחים, ובלבנים כל אחד נותן טפח ומחצה. ואפי' אם נוהגים לבנותו מהוצא לולבי דקלים (ובע"ב פירש נצרים) ודפנא ענפי עץ ערמונים, יבנו מהוצא ודפנא (ד. וכתבו התוס' שאם נהגו בגויל יותר מו' אינו מחויב, וכן בכולם, ואם נהגו פחות מהוצא

מתי איוב היה חי- י"א שהיה בימי משה (ומשה כתב את ספר איוב. וימי שנתינו היו משעה שנכנסו ישראל ממצרים ועד שיצאו, והיינו שאז היה חי, וי"א שחי בזמן אחר כמעין השנים שהיו במצרים), ולרוב היה בימי המרגלים, וי"א שלא היה ולא נברא אלא משל היה ללמוד ממנו תשובות למקטרגים על מידת הדין, ושאינו אדם נתפס על צערו, ור"ל ס"ל שאיוב היה אלא שלא באו עליו יסורים, וכונת הכתוב שאילו היו באים עליו היה יכול לעמוד בהם. ולר"ו"ח ור"א היה מעולי גולה ובית מדרשו היה בטבריה.

ט"ו: ובברייתא איתא ש"י שהיה חסיד מאומות העולם, (ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, והביא עליו הקב"ה יסורים והתחיל מחרף ומגדף, וכפל הקב"ה שכרו כדי לטרדו מן העולם), ובשם ר"א איתא שהיה בימי השופטים (שהיה דור שכולו הבל והיה שופט את שופטיו, ואפי' הטובים שבהם לא היו כלום, והשופטים עצמם היו מקולקלים והתוס' הקשו דאמר בתמורה שכל האשכולות מימות משה עד שמת יוסף בן יעקב לא היה בהם שום דופי), ולרבי יהושע בן קרחה היה בימי אחשורוש, ולרבי נתן היה בימי מלכות שבא (ומלכת שבא לא היתה אשה וכונת הפסוקים למלכות שבא), ולחכמים היה בימי כשדים נבוכדנצר, ולשיטות אלו היה מישראל (שהרי ביקש משה שלא תשרה שכינה על אומות העולם), וי"א שהיה בימי יעקב ונשא את דינה, ולדבריהם לא היה מישראל.

דורו של איוב היה שטוף בימה.

ז' נביאים התנבאו לאומות העולם בלעם ואביו ואיוב אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי. הגמי' אומרת שלא כולם היו מאומות העולם שהרי אליהוא היה מישראל, אלא הכונה שעיקר נבואתם היתה לאומות העולם, משא"כ שאר נביאים שאף שנתנבאו גם לאומות העולם, מ"מ עיקר נבואתם לישראל.

מעשה איוב-

השטן אמר לקב"ה שלא מצא בכל הארץ אדם נאמן כאברהם, שאע"פ שהקב"ה הביטיח לו את הארץ, והיה צריך לקנות מקום לקבור את שרה, לא הררה.

ואמר לו הקב"ה שאיוב אין כמוהו בכל הארץ, שנאמר בו איש תם וישר ירא אלוקים וסר מרע (היינו ותן בממונו שהיה רע בעיניו לדקדק בחציו פרוטה שאינה ממוין), ובאברהם כתיב רק ירא אלוקים.

ואמר השטן שהוא ירא אלוקים בגלל שד' שומר עליו (וכל הנוטל ממנו פרוטה מתברך, והעושים שלו היו הורגים זאבים, והטעימו הקב"ה מעין העולם הבא הריין ולידה ביום אחד).

ואמר לו הקב"ה שיכול ליטול את כל אשר לו אך לא ישלח ידו באיוב עצמו.

ט"ז: כששמע איוב את מה שקרה למושפחתו ולממונו לא התרעם על הקב"ה, ואמר הקב"ה לשטן שהנה איוב "עודנו מחזיק בתומתו, ותסית בי לבלעו חנים" (כביכול הקב"ה ניסת). ואמר לו השטן "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו", והרשה לו הקב"ה לגעת בו אך לו להמיתו, (שבור חבית זו ושמוור יינה).

למרות זאת לא חטא איוב בשפתיו אבל בליבו חטא, ואמר שהעולם נתון ביד רשע, וי"מ שביקש לכפור בעיקר (וכפר בתחית המתים), וי"מ שלא דיבר אלא על השטן, וטען שכמו שהקב"ה ברא סימני טומאה וטהרה וגן עדן וגיהנום, כך הקב"ה ברא צדיקים ורשעים, וא"א לשנות את הדבר וא"כ החוטאים הם אנוסים, ואמרו לו חבריו שאף שהקב"ה ברא יצר הרע ברא לו תורה תבלין, שהתורה מבטלת הרעה עבירה, וא"כ הבריות יכולים להציל עצמם.

וטען איוב שמא התחלף לקב"ה איוב באויב, ואמר לו הקב"ה שכמו שכל שעררה יש לה גומא בפני עצמה, וכל טיפת גשם יש לה מקום בפני עצמה, וכל קול היוצא מהעננים יש לו שביל בפני עצמו, והוא מזמן נשר שיתפוס את ולד היעלה בדיוק ברגע המתאים, ומזמן נחש להכיש את האילה בדיוק בזמן הלידה, א"כ ודאי שלא נתחלף איוב באויב.

השטן נתכוון לשם שמים שלא ישכח הקב"ה את רחמיו לאברהם, וכן פניה הכעיסה את חנה כדי שתתפלל.

יצר הרע- מחטיא את האדם וא"כ מקטרג עליו ונוטל את נשמתו. הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות.

איוב היה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להם, והיה שם שמו על אלמנות כדי שירצו לשאת אותם.

עפרא לפומיה דאיוב- חברותא כלפי שמיא, כלום יש עבד שמוכיח את רבו, ועל שאמר שלא הסתכל אפי' על פנויה, הרי אברהם אפי' באשתו לא הסתכל.

ט"ז: איוב לא דיבר בדעת, ומכאן שאין אדם נתפס להתחייב על מה שהוא מדבר קשה בשעת צערו.

איך ידעו ג' רעיו של איוב ממה שקרה לו- י"מ ע"י הכתרה שהיה להם שבכל כתר היו ג' פרצופים, וכשבאים יסורים על אחד פרצופו משתנה, וי"א ע"י ג' אילנות שהיו להם, (והיינו דאמרי אינשי או חברותא או מיתותא). והם באו לנוד ולנחמו, ובאו ממרחק של ג' מאות פרסאות, ונזדמנו להכנס יחד באותו שער.

לידת בנות- "ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה ובנותו יולדו להם" לר"ו"ח באה רביה לעולם שע"י הבנות מתרבה העולם לפי שממהרות להיות לה זרע, ולר"ל באה מריבה לעולם (ולכן כשהחזיר הקב"ה לאיוב כפול ממה שהיה לו, לא נכפלו בנותיו, ולר"ו"ח נכפלו ביופיון). ובר קפרא אמר שכמו שא"א לעולם בלי בסם ובורסי ומ"מ אוי למי שהוא בורסי, כך אוי למי שבניו נקבות.

וד' ברך את אברהם בכל- לר"מ היינו שלא היתה לו בת, ולר"י שהיתה לו בת, ולאחרים היתה לו בת ושמה בכל, ולר"א המודעי היתה איצטגנינות בליבו וכל המלכים היו משכימים לפתחו ליטול ממנו עצה, ולרשב"י היתה תלויה אבן טובה בצווארו, והיתה מרפאה את הרואה אותה ואף שעד יעקב לא היה חולשה, י"ל דאירי בחולי שע"י מכה, או שהכונה שלא היה חולי של מיתה. תוס'. (וכשנפטר אברהם תלאה הקב"ה בגלגל חמה), וי"מ שנתברך שלא מרד עשיו בימיו, ושעשה ישמעאל תשובה בימיו (דכתיב "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו", שהקדים ישמעאל את יצחק לפניו, ולכן כתיב בישמעאל ויגוע וימת, כמו שכתוב בצדיקים).

ביום שנפטר אברהם אבינו עשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים כדי לנחם את יצחק, י"מ משום שאין לה פה כאבל שאינו מדבר, וי"מ משום שהיא מגולגלת כמו אבילות שמגולגלת על כל באי עולם, ונ"מ אם מועיל לנחם בביצים. ובאותו יום בא עשיו על נערה מאורסה ואע"פ שלא נצטוו מ"מ מכוער הוא הדבר. תוס'. והרג את הנפש וכפר בעיקר ובתחית המתים וביזה את הבכורה את העבודה שהיא בכורות.

י"ז: אברהם יצחק ויעקב הם הג' שהטעימו הקב"ה בעוה"ז מעין עוה"ב, (ואיוב לא הטעימו הקב"ה מעין עוה"ב אלא בחד מילתא. תוס'). ולא שלט בהם יצר הרע, (וי"א שגם בדוד לא שלט יצר הרע), והיינו שכיון שראה הקב"ה שהם דוחקים עצמם להתרחק מן העבירה, סייעם שמכאן ואילך לא ישלוט בהם היצר הרע. ולא שלט בהם מלאך המות אלא מתו בנשיקה על פי שכינה, וכן במשה אהרן ומרים, ובששה אלו לא שלטה רימה שאין הרימה באה אלא מטיפה מרה המטפטפת מסכינו של מלאך המות, וכן בבנימין, וי"א שאף בדוד לא שלטה רימה, וכתבו התוס' שאף שמי שאין לו קנאה אין עצמותו נרקבים, מ"מ שולטת בו רימה.

ארבעה מתו בעטיו של נחש שבגלל עצתו של הנחש נגזרה מיתה על כל צאצאי אדם הראשון, בנימין עמרם ישי וכלאב בן דוד.

חדש

ניתן להשיג את הסט תמצית הש"ס (ללא תוס', ורש"י חלקי) על כל הש"ס במחיר 100 ₪.

בנוסף יצאו לאור מחדש כל חוברות תמצית משנה ברורה, 6 חלקים 66 חוברות.

עלות חוברת 10 ₪ סט 50 ₪. כמו כן ניתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור וב"י שו"ע ונו"כ), על הלכות שבת, מועדים ונדה.

וכן יצאו לאור חוברות תמצית הש"ס (גפ"ת) על מסכתות שבת, ב"ק, ב"מ.

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון?

באפשרותך לזכות לזכרון לזכרון גוספיים, ניתן לתרום בצדדים פלוס' קופת תמצית'

מבחיני לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה הפץ חיים ואהבת הסד ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בנדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי 400 ₪ ברשת יפה נוף', 101 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת יפה נוף'.

בחודש זה לרגל תחילת הלכות שבת הגרלות מיוחדות, 3 זוכים 1000 ₪, 10 זוכים בזכות קניה 300 ₪ ביפה נוף, 10 זוכים במ"ב דרשו גדול, מלבד ההגרלות הרגילות

סיכומי תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החדשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- **בנקודות ההפצה**
- **במייל 7692282@gmail.com**
- **בפקס 0799-414144**
- בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.**
- הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה.**

לרגל לימוד מסכת שבת ב'עמוד היומי' ניתן לקבל סיכומים מודפסים לפי מסלול זה.

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

לראות
מכתמים שמוכיחים
דרך חומי משנה, חתומה ומוסר
0737-289-669

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'שם עולם', סיון תשפ"ד

ייתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ן ומועדים, מש"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ייתן לעשות את המבחנים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com
ובעמודות 'דברים פלוס' (דעת)

מבחן 119 פרשת קרח

משנה ברורה
מסימן רמ"ה סעיף ו' עד סוף סימן רמ"ו

תנור של ישראל שאפו בו נכרים בעל כרחו בשבת, האם מותר לקבל מהם שכר?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר רק בהכלעה.

מתי אסור להשאיל לנכרי כלים שאין עושים בהם מלאכה בעיר שאסור לטלטל בה?
א' רק בשבת עצמה.
ב' גם בערב שבת עם השיכה.
ג' מותר בכל אופן.

באיזה אופן מותר להשאיל או להשכיר בהמה לנכרי?
א' רק אם הוא מתנה שיחזירה לפני שבת.
ב' גם אם הוא מתנה שלא יעשה עמה מלאכה בשבת.
ג' גם אם משכיר על דעת שיפקידנה לפני שבת.

באיזה אופן יש מתירים שהנכרי יעשה מלאכה בהמתה ישראל בשבת?
א' כשיקבל אחריות מיתה.
ב' רק כשיקבל אחריות מיתה וגיבה ויקרא וזולא.
ג' רק כשהנכרי יכול למכרה.

בהמה שישיראל ונכרי שותפים בה, באיזה אופן מותר שהנכרי יעשה בה מלאכה בשבת?
א' אם התנו בשעת הקנין שהנכרי יטול אותה בשבת והישראל ביום חול.
ב' גם אם התנו כך לאחר שנשתתפו מותר.
ג' אם חולקים את שכר השביע בשוה מותר אפילו אם לא התנו כלל.

האם כשנכרי עושה עם הבהמה מלאכה עבור הישראל מהני שכירות או מכירה?
א' כן.
ב' לא.
ג' שכירות לא, אבל מכירה גמורה מועילה.

מושל נכרי שבא לשאול או לשכור סוס, ואינו יכול למאן משום איבה, מה יעשה?
א' מותר.
ב' ימכרו לו בדבר מועט, ובכבד שלא יחזיר לו את הסוס.
ג' ימכרו לו בדבר מועט, ואף אם יחזיר את הסוס וישלם על השכירות מותר.

תורה אור
פרק ה' "וכן הדבר בענין" עד פרק ז' "והכבוד והגדולה"

היכן מחזירים דיני הקרבנות בתורה?
א' רק בספר יקרא.
ב' גם בספר שמות.
ג' רוב ספרי יקרא, וגם פרישיות שלמות בשמות במדבר ודברים.

מה הכונה בפסוק "כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם"?
א' שהתורה היא עצם החיות של הנפש הישראלית.
ב' שכל הבטל מדברי תורה חייב מיתה.
ג' שהעסק בפרישיות הקרבנות ולומד עניינם מציל עצמו מחיוב מיתה על חטאיו.

מבחן 118 פרשת שלח

משנה ברורה
מסימן רמ"ד סעיף ו' עד סימן רמ"ה סוף סעיף ה'

יחדי שקנה את גבית המכס, באיזה אופן התירו שנכרי יגבה את המכס, משום פסידא?
א' בקבלנות, אם אינו מזכיר לו את יום השבת.
ב' אף בשכירות יום מותר משום פסידא.
ג' במזני מאכז.

מה הדין כשהתנו בשוה שבאו להשתתף שיהיה שר השבת בין רב בין מעט לנכרי, וכנגדו שר יום אחד לישראל, ומדוע?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר רק במקום הפסד גדול.

מה הדין בישראל ונכרי יש להם שותפות בשדה או בחנות וכדומה, ולא התנו מחילה אין יחלקו את הרווח?
א' מותר לומר לנכרי שיעשה בשבת ויקבל את כל הרווח, והישראל יעשה כנגדו בחול.
ב' מותר בשעת החלוקה לתת לנכרי את שכר השבת, והישראל יקבל שכר יום אחר כנגדו.
ג' הנכרי נוטל את שכר השבת, ובשאר חולקים בשוה.

מה הדין כשהתנו בשוה שבאו להשתתף שיהיה שר השבת בין רב בין מעט לנכרי וכנגדו שר יום אחד לישראל, ובשעת החלוקה הנכרי מתרצה לחלוק בשוה?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר אף "כ" הרווח של שבת גדול יותר.

איזה תיקון יש בדבר המשותף לנכרי וישראל כשלא התנו מחילה?
א' אין שום תיקון.
ב' שהמכר יחזיר את הדמים ויקנו מחדש.
ג' מועיל גם שיחזירו את השטר מכרה ויקחו אותו מחדש.

ישראל שנתן לנכרי מעות להתעסק בהם, באיזה אופן מותר שהנכרי יתעסק בהם גם בשבת?
א' בכל אופן מותר.
ב' בכל אופן אסור.
ג' כשלא אומר לנכרי להתעסק בשבת, ולא ניכר שזה של ישראל.

ישראל שנתן לנכרי סחורה למכור וקצף לו שכר, מתי אסור שהנכרי ימכור אותה בשבת?
א' רק כשאומר לו במפורש שימכור בשבת.
ב' גם כשיום השוק בשבת.
ג' בכל אופן אסור.

תורה אור
מחילת פרק ג' עד פרק ה' "וכן הדבר בענין"

במה עסק מרדכי כשבא החן להרכיבו על הסוס?
א' הלכות קמצה.
ב' הלכות קרבן תודה.
ג' הלכות פיקוח נפש.

כיצד ניתן בומתו להשלים כל חלקי הנפש, אחרי שיש מצוות שאינם נוהגות?
א' ע"י לימוד עניינם.
ב' ע"י השאיפה לקיימם.
ג' אי אפשר, אבל אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה.

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

להצעת
מכתמים שבתיים
בדף ראשי, מש"ב, חתומים ויועיים
0737-289-669

מבחינים ב'משנה ברורה' ו'שם עולם', סיון תשפ"ד

ניתן לעשות את המכתמים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ק ומועדים, משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

מכתמים שבתיים
בדף ראשי, מש"ב, חתומים ויועיים
073-7289-669

מעלה-עולם

מזמנה פרס לאלפים

דף היומי | משנ"ב | דף היומי בהלכה | חפץ חיים
ואהבת חסד

לזכרם

3 זוכים! | פרס ראשון 1,000 ש"ח מזומן

10 זוכים! | פרס שני זכורת קניה

10 זוכים! | פרס שלישי

בסת משנה ברורה מהדורת 'דרשו'

ברוקלין לאלפי הגנהלים

המסיימים הלכות נרכות וזמירות הלכות שנת
ולרגל הרגילות לימוד מסכת נבא בריא, הפץ הייב יאהבת, הסך
בחודש זה, (ח' סיון - י' תמוז) כל מבחן - מזכה בכניסה נוספת להגלה המיוחדת!

בנוסף להגרות השבועיות הקבועות.

פרס ראשון - 500 ש"ח | פרס שני - 400 ביפה נוף | פרס שלישי - 10 זוכים 120 ביפה נוף

ג. בטל: 0737-289-669 | בעמודות נדרים מלים (לדעת) | במייל: 7692282@gmail.com
מבחיני 'לדעת' מופיעים יחד עם סיכומי 'תמצית', ניתן לקבלם:
0799414144 | במקום: 7692282@gmail.com
בנקודת התפצה ניתן לשמוע בנוף 0737-289-669 בעלווחה 4.

מבחן 120 פרשת חוקת

משנה ברורה
מתחילת סימן רמ"ז עד סימן רמ"ח סוף סעיף ג'

באיזה תנאי מותר לשלוח אגרת כשקצף לכרי דמים?
א' בכל אופן.
ב' שלא יארז לו שילך בשבת.
ג' דווקא שיתנה עימו שלא ילך בשבת.

באיזה אופן מותר לשלוח חפצים או מעות ע"י נכרי?
א' בכל אופן.
ב' אם יוכל להגיע מבעוד יום לבית הסמוך לחומה.
ג' אם קצף.

מה נחשב קציצת דמים לענין שליחת אגרת ע"י נכרי?
א' כשהתנה שיתן לו שכר.
ב' כשאמר כמה שכר יתן לו.
ג' גם אם הנכרי מצפה שיקבל שכר.

באיזה אופן מותר לכו"ע שהנכרי יוליך אגרת בחינם עבור ישראל?
א' אם הנכרי מציע מעצמו לקחת את האגרת.
ב' אם הישראלי בטוח שהנכרי לא יבקש דמים.
ג' רק כשנותן לו דמים.

באיזה אופן מותר לשלוח אגרת עם נכרי שהולך מעצמו למקום מסוים?
א' רק אם קצף לו שכר או כשקבוע ב' דואר בעיר.
ב' אם אינו מרבה את הדרך בשביל הישראלי, ויש שהות להגיע מבעוד יום, ולא ימסור המכתב בשבת.
ג' אם אינו מרבה הדרך בשביל ישראל מותר אפילו כשילך או ימסור את המכתב בשבת.

מתי מותר להפליג בספינה לפני שבת לדבר הרשות?
א' יותר משנישה ימים לפני שבת.
ב' אפילו בערב שבת.
ג' מספיק שאין חשש שהנכרי יעשה מלאכה עבור הישראלי.

האם מותר להפליג בתור ג' ימים לשבת בנהרות שאין צער למפליג בהם?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר רק כשאין איסור תחומין או חשש שיעשה מלאכה.

תורה אור
פרק ז' והכבוד והגדולה" עד פרק ט' "זכ"ש אם יעדיף"

מה לומד הר"ח ממה שאמרו חז"ל אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחד פעמים?
א' שיש חשיבות גם לדבר קטן.
ב' שכל תוספת מעטתה גדולה עד שאין ערך כלל כמה שהיה בלעדדיה.
ג' נודל חשיבות ידעת התורה ורבי החיות.

בכוח מה זכר אלקנה שנוכד ממנו שמואל?
א' בשביל שגורם לישראל לעבוד כדוג.
ב' בכוח שילמד וילמד הלכות התקבצות.
ג' בכוח הזריחה בכבוד אשתו חנה.